

WORKING PAPER č. 01/2010

Teorie a praxe lobbování – EU a ČR

Šárka Laboutková
Milan Žák

Květen 2010

Řada studií Working Papers Centra výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky je vydávána s podporou projektu MŠMT výzkumná centra 1M0524.

ISSN 1801–4496

Vedoucí: prof. Ing. Antonín Slaný, CSc., Lipová 41a, 602 00 Brno, e-mail: slany@econ.muni.cz, tel.: +420 549491111

THEORY AND PRACTICE OF LOBBYING IN THE EUROPEAN UNION AND THE CZECH REPUBLIC

Abstract: The paper deals with lobbying in the EU and CR. The starting point is the selected definitions of lobbying and lobbying efforts to integrate into the broader context of promoting economic interests in society. The text therefore considers the criteria for defining lobbying, the defining of the environment for lobbying and the role of interest groups and tries to map the relevant literature on the topic. When you define the issues of lobbying in the EU, the emphasis is on structural differences between the EU in terms of influence and being influenced and the bureaucratic apparatus throughout the countries. For various interest groups operating in the European political market is important to know the position of the EU institutions to lobbying and their willingness to create binding standards of behavior and conduct (codes), as well as the need to define the line between lobbying and corruption. The text also deals with the assessment and measurement capabilities of different forms and methods of lobbying; it compares the direct and indirect data of the EU-15, the CR and the new EU Member States which regulate lobbying (unlike the CR).

Abstrakt: Příspěvek se zabývá lobbováním v EU a ČR. Východiskem jsou vybrané definice lobbování a snaha začlenit lobbying do širšího kontextu prosazování ekonomických zájmů ve společnosti. Text si proto všímá kritérií vymezení lobbingu, definování prostředí pro lobbování a role zájmových skupin a snaží se o zmapování relevantní literatury k tématu. Při vymezení problematiky lobbování v rámci EU je důraz kladen na odlišnost struktur EU z hlediska ovlivňovat a být ovlivňován oproti byrokratickému aparátu jednotlivých zemí. Pro jednotlivé zájmové skupiny působící na evropském politickém trhu je důležité znát postoj orgánů EU k lobbingu, stav a ochotu jak k vytváření závazných norem chování a jednání (kodexy), tak i k potřebě vymežit hranici mezi lobbingem a korupcí. Text se dále zabývá možnostmi hodnocení a měření forem, způsobů lobbingu ve srovnání zemí EU-15, ČR a nových členských zemí EU regulujících na rozdíl od ČR lobbying a to jak použitím přímých, tak nepřímých ukazatelů.

Recenzovali:
Ing. Petr Vymětal

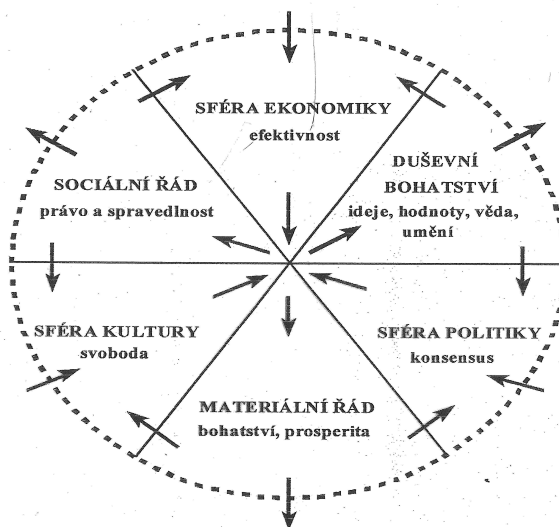
Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky
Research Centre for Competitiveness of Czech Economy

1. ÚVOD

Obecným teoretickým východiskem pro sledované téma je skutečnost, že: „Neoklasická ekonomie se dostává při vysvětlování současného sociálně-ekonomického vývoje do stále větších problémů. Jedním z jejich hlavních nedostatků je ignorování institucí v sociálně-ekonomickém vývoji.¹ Neznamená to nic jiného než, že soudobé ekonomické teorie, čerpající zejména z neoklasické teorie, se v současnosti dostávají do stále větších těžkostí při vysvětlování probíhajících změn ve společnosti. Jednou z hlavních příčin je určitá uzavřenost hlavního proudu ekonomické teorie, která jakoby nebrala v potaz dynamický vývoj ostatních společensko-vědních disciplín.

Koncem 20. století se začaly na pomezí ekonomie formovat teorie stojící mimo hlavní proud – zejména přístupy nové institucionální ekonomie, teorie veřejné volby, nové politické ekonomie apod. (viz Vymětal, Žák, 2005), které se zabývají mj. aplikací ekonomické teorie na analýzu „netržního“ rozhodování, zkoumáním vývoje a vlivu politických systémů na vývoj společnosti, pojmenováním zájmů a hledáním mechanismů jejich prosazování.

Obrázek 1: Harmonizace společenských zájmů

Pramen: Špěváček a kol., 2002, s. 33, vlastní úprava.

¹ Viz Sojka, M.: Stane se institucionální ekonomie paradigmatem 21. století?, Politická ekonomie, 2009, č. 3. Tento text sloužil jako podklad pro referát na konferenci: „Institucionální ekonomie a její pedagogizace,“ která se konala v Ostravě na podzim roku 2008 a jako referát vyšel i ve sborníku z této konference.

Ukazuje se totiž, že zájmy a jejich sledování a prosazování nelze zjednodušeně chápat jen v rovině ekonomické, ale že jsou veličinou působící ve všech sférách společnosti, která se navíc v čase neustále mění. Obrázek 1 ukazuje v určitém zjednodušení zájmy rozdělené na tři sféry: sféru ekonomiky, sféru kultury a sféru politiky. Důležité poselství tohoto schématu je ve skutečnosti, která ukazuje, že ekonomické zájmy nepůsobí samostatně, ale jsou ovlivňovány zájmy jinými.

Hlubší analýza zájmů, které, jak vidno nejsou nebo nemusí být jen ekonomické, vedla k teorii zájmových skupin². Odhalení významu důležitosti role zájmových skupin v rozhodovacích procesech znamenalo reflektovat kromě ekonomie i ostatní (příbuzné, navazující) vědní disciplíny, konkrétně historii, sociologii, politologii, právní vědy apod. Výsledkem vzniku, formování, prosazování a důsledků realizace zájmů je analýza vztahů mezi sociálními strukturami společnosti a politickými institucemi. V tomto kontextu je třeba zmínit, že základním univerzálním „platidlem“ při vyjednávání je informace, která se stává zbožím směňovaným mezi politiky a voliči za zvláštních, zcela specifických podmínek. Snaha ovlivnit rozhodování dala tak vzniknout nejen zájmovým skupinám, ale i celé řadě praktik, z nichž ty legální můžeme shrnout pod společný název – lobbování/lobbying (viz box 1).

Box 1 - Lobby

Lobby je slovo cizího původu. Podle jazykové poradny Ústavu pro jazyk český AV ČR je slovo lobby ženského rodu a je v češtině nesklonné. Odvozená slova zachovávají v základu dvě *b*: *lobbování*, *lobbovat*. Přípony *-ista*, *-ismus* se nepřipojují mechanicky k celému základovému slovu, ale ze dvou stejně vyslovovaných samohlásek *y - i* zůstává pouze jedna, a to *i*. Píšeme tedy *lobbista*, *lobbistický*, *lobbismus*, *lobbying*. Lobby je odvozeno od latinského *labium* - vstupní hala. Pojem přichází z USA, slovo *lobbying* se podle Webster's Dictionary poprvé objevilo v roce 1837. Lobby je hala, vestibul, předsálí, přeneseně – nátlaková skupina. V Čechách loubí – zahradní konstrukce porostlá popínavými rostlinami. Podloubí – vnější otevřená klenutá chodba se sloupy v přízemí domu.

V dalším textu se chceme této problematice věnovat proto, že výzkum lobbování jako možnosti prosazovat zájmy v posledních desetiletích významně posílil, nicméně analýza fenoménu lobbování je prozatím napříč obory nedostatečná. Přitom lobbying je ve vyspělých politických kulturách považován za legitimní ovlivňování rozhodovacích procesů a projevuje se jako posun od konceptu „vlády“ ke konceptu „vládnutí“. Nástrojem vládnutí je občanský dialog, který rozvíjí participativní demokracii, tzn. možnost vyjádření a účasti na rozhodovacím procesu

² Zájmovou skupinou jsou organizovaní jednotlivci, kteří mají určité společné potřeby a zkouší ovlivnit veřejnou politiku s cílem tyto potřeby uspokojit.

nejen prostřednictvím volebního práva, ale i během volebního období (viz Laboutková 2009a). V České republice (stejně tak jako v ostatních tranzitivních zemích) je však tomuto fenoménu věnovaná malá pozornost. Se zájmy, jejich organizací a členstvím v organizacích reprezentujících zájmy okrajově pracují sociologové a částečně i politologové. V pracích českých ekonomů se s tímto tématem setkáváme pouze ojediněle. Nejen mezi laickou, ale i odbornou veřejností včetně politiků chybí základní pochopení jeho funkce, je často zaměňován s korupčním chováním, útržkovitě se referuje o jednotlivých lobbistických aktivitách, chybí základní komparace mezi jednotlivými režimy a právními úpravami lobbingu. Problém je ještě komplikován skutečností, že institucionální uspořádání a vývoj k tomuto uspořádání je v různých částech světa odlišný, a proto, zjednodušeně řečeno, „lobbingů“ je mnoho. V dalším příspěvku se zaměříme na situaci v EU a v ČR.

2. DEFINICE LOBBINGU

Většina definic charakterizuje lobbying jako ovlivňování legislativních a rozhodovacích procesů³ či prosazování partikulárních zájmů odlišných od společensky obecnějších. Jediná všemi přijatelná definice však neexistuje. Důvodem, proč není možné nalézt jednu definici, která by vyhovovala všem, je odlišné institucionální klima jednotlivých zemí, různost typů kapitalistické společnosti a rozdílné historické a kulturní podmínky zemí. Je to také dáno neustálým vývojem a posunem chápání politiky, veřejných záležitostí a zájmů.

Encyclopædia Britannica pojímá lobbying jako legální součást politického systému⁴: jde o jakýkoliv pokus jedinců nebo zájmových skupin soukromého charakteru ovlivnit rozhodování vlády; ve svém původním významu je zmiňován jako snaha ovlivnit hlasování zákonodárců v kuloárech zákonodárné komory parlamentu. Lobbying je v určité formě nepostradatelnou součástí jakéhokoliv politického systému. Nejznámější a v evropském kontextu asi nejpoužívanější definicí je definice odborníka na problematiku lobbyingu na evropské úrovni Luigiho Graziana: „Lobbying je specializovaná a odborná reprezentace prostřednictvím široké škály prostředků, které v zásadě vylučují korupční výměnu služeb, ve své povaze velmi odlišná od obecné nespécializované reprezentace, kterou zajišťují volení zástupci. Jako reprezentant partikulárních zájmů lobbista dodává informace a technicko-odborné expertízy, které mohou být užitečné a někdy rozhodující při definování legislativní a správní regulace“ (viz Graziano, 2001, s. 248). Nutnost vymezení lobbyingu proti korupci si všímá česká pobočka Transparency International, když varuje: „Lobbying je prosazováním zájmů určité skupiny v rámci politického procesu, tedy při schvalování legislativy nebo exekutivních rozhodnutí. Je považován za legitimní činnost. Při lobbyingu existuje vysoké riziko, že se pracovní metodou lobbistů stanou různé formy korupce.“⁵ A do třetice, definici lobbyingu, především ve vztahu k lobbyingu v Evropské

³ Např. na semináři pořádaném Institutem pro politickou a ekonomickou kulturu v roce 2004 na téma „Lobbismus versus korupce“ zazněly tyto názory: fenomén lobbování, tedy působení zájmových skupin v rozhodovacích procesech (Müller) a co je to vlastně lobbying – v zásadě znamená ovlivňování těch, kdo rozhodují o zákonech nebo rozdělují finanční prostředky (Kučera). Na stejném semináři vymezil Růžička v příspěvku zaměřeném na lobbying v USA lobbying jako činnost, sestávající z pěti klíčových aspektů: 1) zájmů, 2) přístupu k zákonodárcům, politikům a vládním úředníkům, 3) informací, 4) peněz a 5) snahy získat vliv (www.ipek.cz/soubory/01_KOMPLET.html).

⁴ Viz www.britannica.com.

⁵ Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě. Praha, Transparency International, 2008, s. 109.

unii, uvádí Olivier de Schutter,⁶ profesor evropského práva na univerzitách ve Florencii, Štrasburku a Lovani: „Za činnost spočívající v ovlivňování je obecně považována typická činnost zájmových skupin, která má za cíl ovlivňovat legislativní a rozhodovací proces EU z pohledu prosazení jejich zájmů, které jsou hypoteticky považovány za odlišné od obecnějších komunitárních zájmů“ (de Schutter, 1995, s. 113).

Shrneme-li výše uvedené definice, můžeme konstatovat, že lobbying je v první řadě zaměřen na prosazování zájmů, je nepostradatelným zdrojem informací a největším problémem je vymezení lobbyingu vůči korupci. Tomuto problému se chceme v následujícím textu věnovat se zvýšenou pozorností.

6 de Schuter O.: „La fonction des groupes de pression dans la Communauté européenne“. Courrier hebdomadaire du CRISP, č. 1398–1399. In: Christophe Degryse, Dictionnaire de l'Union européenne. Brusel 1995.

3. LOBBY A LOBBING V EKONOMICKÉ LITERATUŘE

Vývoj literatury o lobbingu můžeme vysledovat ve čtyřech vlnách studií o zájmových skupinách. První zkoumá aktivity různých skupin a zájmových koalic v politice USA (viz Herring, 1929; Schattschneider, 1935), která nakonec vedla k politické teorii konceptu zájmových skupin (viz Truman, 1951). Optimistický pohled na teorii skupin ohledně jejich rovnocenného postavení později zpochybnil Mancur Olson (1965), který vyvinul teorii o kolektivní akci s argumentací, že skupiny mají často problémy s prosazováním společného zájmu. Druhá vlna přináší výzkum role zájmových skupin v politice v komparaci s jinými zeměmi než je USA – studie se ve své většině zaměřovaly na jednotlivé země (viz Ehrmann, 1958; Finer, 1958). Třetí vlna odráží vliv rozdílných typů systémů zájmových skupin jednotlivých států (viz Schmitter a Lehmbruch, 1979; Berger, 1981; Wilson, 1990; Richardson, 1993). Studium zájmových skupin v EU se vyvíjelo v izolaci od výše uvedených pramenů, i když některé z článků se na tyto práce odvolávají. Současné studie (čtvrtá vlna) jsou charakteristické tím, že lobbing přestal být chápán jako výsadní atribut politiků EU a začal být viděn jako aktivita, která se může vyskytovat v jakémkoli politickém systému. Výzkum se začal zabývat institucionálními příležitostmi a omezeními, které determinují kdo, kdy a jak lobbuje v EU. Woll (2006) vyzdvihuje v této souvislosti význam srovnávacích studií. Komparace mezi dvěma největšími lobbistickými centry na světě⁷: Washingtonem D.C. a Bruselom poskytuje daleko hlubší proniknutí do podstaty problému, pomáhá lépe pochopit jaké institucionální podmínky determinují metody a styly lobbování. I když existuje mnoho rozdílů mezi oběma územními celky, lobbisté v obou přicházejí do kontaktu s nastavenými institucionálními parametry, které jsou společné z hlediska funkcí a rolí, jež zastávají v politickém procesu.

Studie o lobbování v EU, které se začaly objevovat v posledních třiceti letech, se zpočátku zabývaly spíše deskripcí jednotlivých případů lobby, jež se objevovaly v souvislostech rozhodovacího procesu EU. Práce z té doby byly až na pár výjimek (viz Meyuand a Sidjanski, 1967; Kirchner, 1981) reakcí na růst reprezentace zájmů v mezinárodním měřítku v období, které je datováno přijetím Jednotného evropského

7 Jak přiznává samotná bruselská administrativa, pracuje v Bruselu více jak 13 000 lobbistů a Brusel je tak druhým největším lobbistickým centrem na světě – prvenství má Washington D. C. s cca 25 000 lobbisty amerického Kongresu (viz www.eurolobby.net – 2. 9.2008). Problém je však v tom, že někteří i vlivní lobbisté se k této profesi nehlásí a pracují pod „krycími“ funkcemi typu: European Public Affairs Specialist, European Public Affairs Professional, Specialist Public Affairs Consultant, Government Relations Officer, Corporate Affairs Manager, Business Communication Office atd. atd.

aktu. Během druhé poloviny 80. let a první poloviny let 90. pozorovatelé poukazovali na explozi lobbistických aktivit v Bruselu. V této době vzniklo mnoho evropských federací, firem a nadnárodních asociací, které se v hlavním městě Belgie usídlily. Cílem autorů, kteří se tímto fenoménem nárůstu reprezentace zájmů zabývali, bylo zmapování terénu lobbingu v EU (viz Butt a Philip, 1985; Greenwood, 1997). Někteří z nich se soustřeďovali na modely zprostředkování zájmů (viz Mazy a Richardson, 1993; Wallace a Young, 1997), kde hlavním objektem zájmu byly buď národní zájmové skupiny (viz Schendelen, 1993) či evropské federace (viz Bindi, 1994). Jiné prameny výzkumů se zaměřily na druhy lobbování, což vedlo k záplavě příruček a návodů „jak lobbovat v EU“ (viz Mack, 1989; Gardner, 1991).

Ze zprávy o literatuře zabývající se lobby v EU, kterou vypracovali Andersen a Eliassen (1995,1998) na základě zhodnocení asi tří stovek studií o lobby v EU v 90. letech, vyplývá její empirická pestrost, ale silný teoretický deficit. Přesto je možné najít literaturu, která se lobbováním zabývá z pozice teorie. Můžeme ji rozčlenit zhruba do čtyř oblastí: korporatismus versus pluralismus, studie kolektivní akce, studie o evropském vládnutí a výzkumy poevropšťování zájmových skupin.

Studie rozpracovávající korporativní systém jsou více méně založené na principu komparace. Možnost tradičního korporativního přístupu fungování zájmových skupin na úrovni EU byla odmítnuta (viz Streeck a Schmitter, 1991). Většina autorů se přiklání k názoru, že model reprezentace zájmů na nadnárodní úrovni, resp. na úrovni EU by měl být popisován jako transnacionální pluralismus či „elitní pluralismus“ (viz Coen, 1997; Mazey a Richardson, 2002). Výjimkami je pár „ostrovů korporatismu“ v různých oblastech, jako např. raná společná zemědělská politika (viz Greenwood et al., 1992).

V tradici Mancura Olsona se někteří teoretici zaměřují na zkoumání problematiky kolektivní akce zájmových skupin, jejíž složitost je dána charakterem víceúrovňové politiky EU (viz Jordan a McLaughlin, 1993; Aspinwall a Greenwood, 1998; Greenwood, 2002), a tak většina jejich prací končí závěrem, že efektivní kolektivní akce na nadnárodní úrovni je obtížná dokonce i pro skupiny s velkým počtem vlivných aktérů. Díky poznání problémů kolektivní akce v multiúrovňovém systému vládnutí se pozornost přesunula ze zájmových skupin na lobbing privátních aktérů. Coen (1996, 1997, 1998) ukázal, že jednotlivé firmy jsou důležitými politickými hráči a výzkum se začal více zaměřovat spíše na skupiny nového typu a ad hoc aliance než na tradiční zájmové skupiny (viz Cowles, 2001).

Třetí teoretická větev se zabývá zájmovými skupinami z pohledu jejich zařazení do hospodářsko-politického systému EU. Kohler-Koch a Eising (1999) demonstrovali, jak se zájmové skupiny podílejí na

vytváření části sítě jednotlivých unijních politik, které charakterizují vysoce odvětvové řízení EU. Aktivita zájmových skupin, podle některých autorů, navíc prokazují trvalost více-úrovňového prostředí evropských politik (viz Kohler-Koch, 1994; Hooghe, 2002). Další autoři vidí v zájmových skupinách přirozeného hráče, který se snaží vyplnit deficit demokratického rozhodování. Bílá kniha o evropském vládnutí (COM (2001) 428 final) explicitně zdůraznila zapojení nevládních aktérů do procesu rozhodování jako způsob vládnutí v absenci přímé demokracie. V této souvislosti se odborníci snažili vyhodnotit, jestli angažmá zájmových skupin – někdy také označované obecně jako občanská společnost – může opravdu přispět k demokratickému vládnutí v EU (viz Warleigh, 2000, 2003; Saurugger, 2003b, 2003c) a jestli nevládní organizace jsou schopné pomoci více přiblížit Evropskou unii jejím občanům (viz Warleigh, 2001).

Studie zabývající se poevropštváním testují transformaci zprostředkování zájmů srovnáváním národních tradic a studiím změn funkcí a chování v zájmových skupinách působících v nadnárodních strukturách (viz Coen, 1998; Sidenius, 1998; Kohler-Koch a Quittkat, 1999; Quittkat, 2000; Wilts, 2001; Beyers, 2002; Saurugger, 2003a). Jedním z nejčastějších závěrů z těchto studií je, že národní politické tradice hrají stále významnou roli v kontextu tvorby politiky EU, ačkoli se určité sblížení může objevit. Nicméně unijní politiky mají dopad na způsoby, jakými národní skupiny komunikují se svými vládami (viz Schmidt, 1996). Vedle tradičního vysvětlení poevropštvání, kdy tento jev je objasňován pomocí hodnoty zdrojů (vstupních faktorů), tj. pracovníků zájmových skupin, finanční síly apod., najdeme studie, v nichž autoři nabízejí alternativní vysvětlení tohoto jevu a analyzují důležitost „ukotvení“ zájmové skupiny v jejím bezprostředním okolí. Ve výzkumu se zaměřují na tři základní faktory: členy (klienty), finanční zdroje (jejich finanční závislost) a sektor (odvětví, ve kterém jsou zájmové skupiny aktivní a jak si tento sektor stojí z pozice státu - je regulován, dotován, chráněn nebo se jedná o strategické odvětví v rámci celé Evropy apod.) (viz Beyers a Kerremans, 2007).

Zejména dva poslední směry – „evropské vládnutí“ a „poevropštvání“ – v evropské literatuře o zprostředkování zájmů dominují. V literatuře z poslední doby je však možné vysledovat trochu odlišný směr zájmu: studium institucionálních a politických podmínek zastupování zájmů. Tento výzkum vnímá lobbování v EU jako dané a snaží se porozumět jeho logice. Jaké to jsou podmínky, které ovlivňují, kdo lobbuje, kdy, jak a s jakým efektem? Cílem těchto výzkumů je zpravidla touha porozumět, kdo je v pozici ovlivňovat politický proces, ačkoli jen pár studií se tento vliv snaží skutečně měřit (viz Michalowitz, 2004). Autoři se hlavně snaží identifikovat fáze politického procesu, ve kterých je lobbování nejefektivnější (viz Crombez, 2002), důvody, které vedou k volbě postupu v zastupování zájmů (viz Eising, 2004) či podmínky, za kterých je soukromý sektor schopný získat přístup k možnosti ovlivnit politický proces (viz Bouwen, 2002, 2004a, 2004b). Další autoři

se zabývají hlavními prvky technik lobbování soukromého sektoru, jako jsou „insiders“, „outsiders“ a legální strategie lobbování (viz Beyers, 2004; Bouwen a McCown, 2007) a kdo je kým ovlivňován (viz Woll, 2006). Problematika integrace a lobbování v nových členských státech Evropské unie se objevuje např. v pracích Mc Gratha (2008), Leblonda (2008) či Hrebenara, McBetha a Morgana (2008).

Všem těmto studiím je společné poznání, že lobbování nemůže být porozuměno bez znalosti institucí a politického kontextu, ve kterém zájmové skupiny vyvíjejí svoji aktivitu (viz Grossmann, 2004). Cílem tohoto nového prvku ve výzkumu je identifikovat příležitosti a omezení, které formují institucionální logiku ve zprostředkování zájmů v EU.

Až na výjimky se jedná o deskripci⁸. Přesto i v literatuře z dřívější doby můžeme najít komparace různých národních politických systémů (uspořádání) s lobbováním v EU. Například Schrapf (1988) srovnával německý federalismus s EU; na tomto příkladě ukázal, že sdružené rozhodování v obou systémech chrání zákonodárce před tlakem zájmových skupin. Na základě této práce Grande (1996) demonstroval, že určitý odstup zákonodárců od zájmových skupin umožňuje zákonodárcům vybírat pouze ty návrhy, které jsou v souladu s jejich politickým programem a vyhnout se těm, které by mohly politická jednání dostat do patové situace. To může vést k hypotéze, že federativní uspořádání se společnými orgány vytváří politické diskuse, do kterých zájmové skupiny přispívají konstruktivními návrhy, jinak by byly z tohoto procesu vyloučeny. V systémech, kde politici nejsou izolováni před zájmovými skupinami, můžeme očekávat spíše přímou konfrontaci a vyjednávání o politických návrzích. Pro testování takovýchto institucionálních předpokladů (hypotéz) je užitečná komparace EU s ostatními zeměmi. Například srovnání se Spojenými státy může být poučné, neboť zde existuje také federativní systém, ale takový, kde je politická moc rozdělená nikoli sdílená. A navíc to ukazuje na možnost srovnávat institucionální struktury s rozdílným kulturním zázemím. Další možnost srovnávacích studií nabízí právě rozdílnost kulturních odlišností nejen mezi jednotlivými národními státy, ale i mezi nadnárodními celky. Např. používají britští lobbisté jinou taktiku v Londýně a Bruselu? Jak rozdílný je nadnárodní lobbying francouzských lobbistů ve srovnání s lobbisty z Dánska či Itálie? Studie rozdílných národních tradic a poznávání specifických stylů lobbování uvnitř a vně Evropy mohou přinést další nové podněty

⁸ Empirické zkoumání se zaměřilo na ověření některých teoretických záměrů, zejména terii Olsonovu, tedy na vztahy mezi silou zájmových skupin a ekonomickým růstem (viz Abramovitz, Pryor, Choi, Meurrell, in Meurrell, 1993; Olson, 1982). Empiricky potvrzen byl předpoklad, že síla zájmových skupin roste s počtem let, ve kterých země zažívala politickou stabilitu (viz Meurrell, 1993). Rovněž se na základě komparativních studií mezi jednotlivými zeměmi potvrdilo, že počet zájmových skupin roste tam, kde existuje větší produkt k redistribuci (viz Datta, 1985; Weede, 1984; Lehner, 1985).

a poznatky ve výzkumu lobby a chování zájmových skupin. Jak již bylo konstatováno, až donedávna se literatura o lobbování v EU zaměřovala především na deskripci fenoménu zprostředkování a prosazování zájmu. Tento solidní základ nabízí nyní možnosti zajímavých komparací s ostatními politickými systémy.

Do přehledu vývoje literatury o lobbování nelze nezařadit modelové přístupy. Ty vycházejí z deskripce efektivní alokace zdrojů v lobbování a mají pozitivní, nikoli normativní charakter. Původní idea se vyvinula z paradoxu dlouhého a krátkého období. Lobby totiž v dlouhém období usiluje o zvolení či znovuzvolení kandidátů, jejichž stanoviska jsou nejbližší jejich zájmům, v krátkém období se lobbisté zaměřují na zákonodárce, kteří jejich názory nesdílejí a které je nutno přesvědčit. Zjednodušeně se dá tento paradox charakterizovat takto: v dlouhém období ovlivňují lobby výsledky voleb, v krátkém ovlivňují hlasování v konkrétních případech.

Literatura, týkající se těchto problémů, tak může být rozdělena na dva základní přístupy k chování lobby (viz Helpmann, 1997; Wang, 2004): zaprvé jak se snaží lobby ovlivňovat politiky motivované vlivem (influence-motivated) a za druhé motivované volbami (election-motivated). Chování lobby motivované ovlivňováním (viz Austen-Smith a Wright, 1992; Austen-Smith, 2005) zkoumá hypotézu asymetrické informace mezi dvěma agenty: politiky a voliči. V porovnání s politiky, kteří mají široký záběr témat, lobbisté mají více času a zdrojů získat preciznější informace o jednotlivých tématech. Proto jednou z rolí lobbistů je poskytovat či předávat informace a přitom hledat možnosti jak ovlivnit hlasování politiků. Cílem ovlivňování jsou tedy politici. Druhý přístup, přístup motivovaný volbami, je založen na myšlence signalizování (signaling) (viz Baron, 1994). Toto pojetí spočívá v tom, že lobbisté zveřejňují svá stanoviska ohledně preferencí mezi kandidáty. Cílem ovlivňování se tak stávají voliči, což umožňuje i reflexi standardního modelu středního voliče (viz Black, 1948; Downs, 1957).

Pro úplnost lze ještě zmínit některé práce, které pracují s modely rovnováhy. Jedná se především o práci Ben-Ziona a Zeeva (1974), která vychází z předpokladu konfliktu politiků mezi uspokojováním zájmů voličů a skupin. Od voličů potřebuje politik hlasy, od skupin peníze na svoji volební kampaň. Ben-Zion používá tzv. „vote-production“ funkci a uplatňuje tzv. investiční přístup k zájmovým skupinám: politici slouží zájmům skupin až do tehdy, kdy se dodatečné volební zisky, získané finanční podporou skupin, vyrovnají volebním ztrátám, způsobeným pochopením voličů, že politici neslouží jim, nýbrž skupinám – princip trade off. Danzau a Munger (1981) zkoumali vztah mezi efektivitou nákladů na volební kampaň a úrovní informovanosti voličů.

4. LOBBING A JEHO SNAHY O REGULACI

Evropská unie a zejména její administrativní centrum Brusel, jak již bylo uvedeno, představuje v současné době druhé největší lobbistické centrum na světě. V Bruselu působí (rok 2009) zhruba 3 000 zájmových skupin (v 60. letech to bylo kolem 300, tedy 10krát méně) a většina z nich reprezentuje ekonomické zájmy. Navíc zde působí cca 100 právnických firem cíleně orientovaných na evropskou legislativu. Většina členů Evropské unie, kromě Německa a Velké Británie⁹ a z nových členů Maďarska, Polska a Litvy, nemá pravidla lobbingu nijak ošetřena,¹⁰ což znemožňuje stanovit křehkou hranici mezi lobbingem a korupcí. Hodnocení lobbingu tak (ne)přímo souvisí s hodnocením korupce.¹¹

Zelená kniha o evropské iniciativě pro transparentnost z května roku 2006 definovala lobbing jako všechny aktivity, které ovlivňují rozhodovací procesy evropských institucí. Lobbista je, podle zmíněného dokumentu, osoba takové aktivity provádějící a pracující pro organizaci z širokého spektra jako např. konzultantské firmy, právní kanceláře, nevládní organizace, „think-tanks“, lobbistické unie a korporace či obchodní asociace. Tyto definice však k transparentnosti lobbingu příliš nepomáhají, protože zahrnují neobyčejně širokou škálu aktivit, osob a profesí. Pravděpodobně jedna z nejproblematictějších záležitostí jakékoli formy regulace či sebe-regulace lobby jsou právní společnosti vázané pravidly loajality ke svým klientům, která např. nedovolují odtajnit jméno jejich zákazníků¹². Komise proto navrhla nový rámec pro lobbování, který by měl být založen na:

⁹ Regulace se v případě Velké Británie zaměřuje na zákonodárce, tedy lobbovanou stranu

¹⁰ Lobbista v USA musí oproti tomu prostudovat téměř 600 stran pokynů, aby dodržel pravidla lobbování.

¹¹ Na problémy v komunikaci, které svádí k překročení této hranice a tím i k získávání renty ze snahy ovlivnit rozhodovací procesy, upozorňuje Zelená kniha o Evropské iniciativě pro transparentnost (European Transparency Initiative). Jako nejkřiklavější jsou zde uváděny následující příklady: poskytování zkrácených informací orgánům EU o možných ekonomických, sociálních a ekologických dopadech navrhovaných zákonů, zneužití moderních komunikačních technologií (internet a e-mail) usnadňujících organizovat masové kampaně pro či proti, aniž by bylo možné kvantifikovat, kolik má tato kampaň reálných příznivců, resp. nakolik reflektuje skutečné názory občanů EU, neschopnost zjistit legitimitu zájmů reprezentovaných nevládními neziskovými organizacemi z hlediska jejich finančních zdrojů. Na druhé straně, podle mnoha nevládních neziskových organizací (NNO), zde neexistují rovné podmínky, protože podnikatelský sektor je schopný investovat do lobbingu mnohem více peněz.

¹² Navzdory tomu některé konzultantské firmy, jako např. Hill & Knowlton, už tento krok učinily a zveřejnily seznam klientů na svých webových stránkách.

- dobrovolném registračním systému, který by měl lobbisty motivovat k zaregistrování; podněty by měly zahrnovat automatická upozornění na pořádané konzultace o otázkách zájmu těchto subjektů;
- společném kodexu chování, který by byl závazný pro všechny lobbisty nebo alespoň na minimálních společných požadavcích;
- systému monitorování a sankcí, který se bude uplatňovat v případě nesprávných registrací a/nebo porušení kodexu chování.

Orgány Evropské unie se snaží o formalizaci vztahů¹³ se zájmovými skupinami již více jak dvacet let. První otázka k písemnému zodpovězení, která se týkala zavedení případné regulace lobbování, byla předložena **Evropskému parlamentu** v roce 1989. Po sedmi letech složitých diskusí byl v červenci 1996 schválen návrh, který ukládá poslanci Evropského parlamentu povinnost učinit podrobné prohlášení o svých profesionálních aktivitách a dalších finančních zájmech. Při výkonu svého mandátu je poslancům zakázáno přijímat jakékoli dary a výhody a registrovaní asistenti musí učinit prohlášení o všech svých placených činnostech. V současné době jsou k dispozici seznamy registrovaných lobbistů, prohlášení poslanců EP o finančních zájmech a seznamy registrovaných asistentů. V Parlamentu funguje akreditační systém a každý, kdo chce navštívit parlament více jak pět dní v roce a kontaktovat členy parlamentu v souvislosti s výkonem jejich funkce ve svém vlastním zájmu či zájmu třetích osob, musí projít akreditační procedurou. Jeho jméno je zapsáno do veřejného rejstříku, musí dodržovat kodex chování a vše potvrdit svým podpisem, čímž získá průkaz a přístup do Parlamentu na jeden rok.

Evropská komise se začala dialogem mezi ní a občanskou společností zabývat v podstatě ve stejném období. První vytvořený adresář neziskových zájmových skupin byl oficiálně zaveden od ledna 1993 a funguje na bázi dobrovolnosti. V roce 1999 vznikla jeho elektronická verze a v roce 2001 byl tento celý projekt modernizován pod názvem CONECCS (Consultation, the European Commission and Civil Society) – Konzultace mezi Evropskou komisí a občanskou společností, jež sloužila jako platforma pro poskytování informací proudících dvousměrně. Tato databáze fungovala na principu

¹³Nedílnou součástí zlepšení komunikace mezi institucemi EU a veřejností byla snaha jednotně stanovit práva a povinnosti úředníků Komise, tedy způsob, jak by se úředníci měli chovat k veřejnosti. V dokumentech z roku 1992 je toto stanoveno v paragrafu „Staff Regulations“. V roce 2000 byl přijat kodex chování pro zaměstnance (Code of Good Administrative Behaviour), který formalizuje standardy profesionální etiky. V březnu 2008 přijala EU Communication on Standards of Professional Ethic for its Staff. Cílem je zvýšit důvěru veřejnosti a poskytnout pomoc a průvodce zaměstnancům, aby pochopili svoji vlastní zodpovědnost za dodržování profesionální etiky.

dobrovolnosti, což se ukázalo jako nedostačující. V prosinci 2005 Komise oficiálně představila další projekt - *Evropskou iniciativu pro transparentnost*, jejímž cílem je zlepšit průhlednost a předvídatelnost její činnosti a jejího rozhodování¹⁴. Výsledkem této iniciativy je „Registr zástupců zájmových skupin“¹⁵ a oficiálně byl otevřen v červnu 2008. Organizace, které ze zapiší do registru, musí identifikovat, kdo jsou, co je jejich předmětem činnosti, jaký sledují cíl a o jaké oblasti politiky se především zajímají. Registrace se očekává pouze u subjektů¹⁶, jež se zabývají výše popsaným zastupováním zájmových skupin, nikoli u fyzických osob. Registr slouží jako testovací instrument pro ověření možnosti společného rejstříku pro všechny instituce EU – Komisi, Parlament a Radu. Spolu s registrem musí zapsaní podepsat sedmibodový Etický kodex¹⁷.

Na Evropskou iniciativu pro transparentnost okamžitě zareagovaly některé asociace evropských lobbistů: SEAP, EPACA, AALEP, ALTER-EU, Civil Society Contact Group – act4europe (viz box 2),

¹⁴ Součástí iniciativy je diskuse se všemi zúčastněnými, jak vylepšit transparentnost evropských fondů, konzultace s občanskou společností a role lobby a nevládních organizací v rozhodovacím procesu evropských institucí. Konzultačního procesu se účastnily nejen evropské, ale i národní a regionální organizace. Někteří z účastníků konzultace se kriticky vyjádřili o používání termínu „lobbování“, který Komise použila pro popsání tohoto jevu. Přitom Komise výslovně zdůraznila legitimnost a užitečnost lobbování v demokratickém systému a definice slova „lobbování“ tak, jak ji předložila, v sobě nezahrnuje žádné negativní hodnocení. Lobbování bylo popsáno jako „činnosti vykonávané s cílem ovlivnit formulování politiky a rozhodovací procesy evropských orgánů“.

¹⁵ Registr rozděluje lobbisty do tří kategorií, které s sebou přinášejí různé požadavky na jejich finanční příznání: odborné poradenské společnosti a právnické kanceláře zapojené do lobbování u institucí EU musí uvést obrat související s jejich lobbováním u institucí EU, jakož i relativní podíl jednotlivých klientů na tomto obratu; „in-house“ lobbisté a obchodní sdružení zabývající se lobbováním musí předložit odhad nákladů souvisejících s přímým lobbováním u orgánů EU a nevládní organizace a expertní skupiny typu „think-tank“ musí uvést celkový rozpočet a specifikovat ho podle hlavních zdrojů financování, tj. uvést jejich výši a zdroj (veřejné prostředky, dary, členské příspěvky atd.).

¹⁶ Z celkového odhadovaného počtu zájmových skupin působících v Bruselu (cca 3 000) se jich k 20. 2. 2010 registrovalo 2575, z toho 133 se zařadilo do první kategorie, 1349 do druhé, 724 do třetí a mezi „ostatní“ se přihlásilo 319 skupin.

¹⁷ Součástí dobrovolného registru je i etický kodex regulující chování lobbistů, jenž definuje obecné principy pro lobbisty, kterými by se měli řídit (jako je čestnost a průhlednost). Nezahrnuje problematiku korupce – ta je podle Komise dostatečně upravena v jiných dokumentech a pravidlech. Jednotlivé lobbistické asociace vytvářejí svoje vlastní kodexy. Registrující si mohou vybrat, pod který připojí svůj podpis (na požádání ho musí Komisi předložit). AALEP – Association of Accredited Lobbyists to the European Parliament navrhla společný postup, aby výsledkem bylo vytvoření společných kodexů – etiky, chování a praxe.

kteřé považují za nezbytné formulovat a zejména formalizovat etická a přehledná pravidla pro lobbying jako nedílnou a legitimní součást demokratického rozhodovacího procesu.

BOX 2 - Reakce Evropského parlamentu a vybraných aktérů evropské lobby na zřízení Rejstříku zástupců zájmových skupin Evropskou komisí

Parlamentní zpráva z května 2008 požaduje pro všechny stejné podmínky zveřejňování finančních informací a zveřejnění výdajů s odpovídajícími parametry (bez nutnosti uvedení všech detailních informací). Vyžaduje společný povinný registr pro Radu, Komisi a parlament zahrnující jména lobbistů, jejich klientů nebo zakladatelů a finanční údaje týkající se registrovaných lobbistických aktivit. Se všemi lobbisty by mělo být zacházeno stejně a definice lobbisty by se měla vztahovat nejen na profesionální lobbistické firmy a jejich poradce pro styk s veřejností, ale také na interní zaměstnance průmyslových podniků, odvětvové zastřešující organizace, skupiny odborníků, zástupce nevládních organizací, vládní/regionální orgány a právníky vyvíjející lobbistickou činnost.

ALTER-EU (the Alliance for Lobbying Transparency and Ethics Regulation) koalice více jak 160 nevládních subjektů vedená The Corporate Europe Observatory (CEO), prosazuje závazná a jasná pravidla pro lobbisty jak skončit s privilegii korporací a „tajnostmi“ okolo lobbování v EU. ALTER-EU urguje Komisi, aby zavedla plně přístupný elektronický veřejný registr všech lobbistů s relevantními finančními informacemi, aby bylo možné veřejně zkontrolovat zdroje informací, které vstupují do tvorby komunitárních politik.

SEAP (the Society for European Affairs Professionalis), jedna z hlavních organizací zastupujících ekonomické zájmové skupiny a lobby, je proti zákonné regulaci lobbistických aktivit, povinnému rejstříku a kodexu chování a obhajuje seberegulaci, která by měla vycházet od samotných lobbistů nastavením náročných kritérií na profesionalitu a etiku pro sebe sama. Komerční lobbisté jsou proti zveřejňování finančních informací vztahujících se k lobbistickým aktivitám, neboť se domnívají, že se nedá automaticky položit rovnítko mezi množstvím peněz a mírou vlivu, že proces legislativního odkrytí by byl příliš obtížný a zatěžující, a hlavně by se mohl obrátit proti právu na ochranu soukromí a citlivých informací jejich klientů. Nutno podotknout, že řada klientů SEAP přichází ze Spojených států, kde součástí právní regulace lobby je právě zveřejnění všech finančních záležitostí a konkrétních jmen. SEAP však vidí v samoregulaci nejlepší cestu, jak zlepšit etické chování lobbistů, ať už reprezentují zájmy ekonomické sféry či občanského sektoru.

EPACA (the European Public Affairs Consultancies Association) není proti odkrytí finančních záležitostí jako takovému, ale tvrdí, že tento proces může přinést adekvátní výsledky jen v tom případě, kdy lobby

bude plně regulovanou profesí; požadavky budou povinné pro všechny (včetně právníků, in-house konzultantů, nevládních neziskových organizací a poradenských firem). Jestliže budou platit rovné podmínky pro všechny a povinný systém upravený zákonem, pak není jiné volby a všichni, kdo budou chtít zůstat ve hře, se budou muset přizpůsobit a systém akceptovat.

Klíčovou a také nejvíce diskutovanou otázkou se stala problematika transparentnosti a etiky lobbování. Velká většina diskutujících, zejména nevládní neziskové organizace, se vyslovila pro povinnou registraci jako jedinou možnost plné transparentnosti. Debata se velmi brzo polarizovala do dvou táborů příznivců a odpůrců ohledně požadavku na zveřejnění finančních informací týkajících se lobbování. Otázky, které by měly být jednoznačně zodpovězeny, jsou: jaké informace jsou užitečné pro posouzení vnějšího vlivu na legislativní proces; jak detailní by měly být, aniž by se narušila legitimní pravidla loajality administrativním odtajňováním důvěrných informací a mají pravidla registrace platit stejně pro všechny zúčastněné od právních firem přes obchodní asociace až po nevládní neziskové organizace a think-tanky? Tyto otázky vycházejí z nedostatků, ty nejdůležitější je možno popsat asi takto: registr požaduje různé informace o finančních záležitostech od různých aktérů, což znamená, že nemůže poskytovat srovnatelné informace o finančních záležitostech, dále k registraci jsou vyzvány pouze organizace, nikoliv individuální lobbisté, kteří pro ně pracují. To znamená, že registrace nepovede ke zjištění skutečného počtu lobbistů pracujících na úrovni EU ani kdo pro koho pracuje¹⁸.

Z nových členských zemí EU se o regulaci lobbingu úspěšně pokusily jen tři země – Litva, Maďarsko a Polsko¹⁹. První z nových členských zemí, která regulaci lobbingu zavedla, byla Litva. Regulace je zaměřena především na legislativní lobbing. Zákon pokrývá pouze lobbování, které je vykonáváno za úplatu jménem třetí strany, komerční poradenskou službou a podléhá registraci. Lobbistické aktivity, které jsou prováděny subjekty nezapsanými v Registru lobbistů, jsou považovány za nezákonné. Zákonodárci, kterým skončí mandát, a úředníci, kteří opustí státní správu, nesmějí nejméně jeden rok pracovat v lobbistickém průmyslu. Lobbisté se mohou podílet na přípravě návrhů zákonů, vést vysvětlovací kampaně a vytvářet zprávy pro média včetně organizování a financování schůzek zákonodárců se

¹⁸ Na rozdíl od EU existují v USA, Kanadě a Austrálii jmenné seznamy lobbistů.

¹⁹ V ČR se o přijetí zákona regulujícího lobbing sněmovna pokusila poprvé v roce 2005. Poslanci ale návrh odmítli. Další návrh byl původně obsažen v legislativním plánu vlády premiéra Topolánka z roku 2007, který se však v jeho schválené verzi již neobjevil. Přitom v programovém prohlášení v části věnující se boji proti korupci se říká: „*Vláda připraví právní opatření regulující lobbing včetně transparentnějšího systému registrace lobbistů*“.

zástupci svých klientů. Každý registrovaný lobbista je povinen předkládat výroční zprávu o své činnosti²⁰.

Cílem právní úpravy lobbování v Polsku se stala transparentnost při tvorbě zákonů. Zákon o právní úpravě a regulaci lobby vstoupil v platnost v březnu 2006. Kromě definice lobbování přináší povinnost vládního kabinetu zveřejnit každých šest měsíců tzv. legislativní stopu, tj. seznam připravovaných zákonů spolu se seznamem lobbistů a zájmových skupin, které se k tomu či onomu návrhu vyjadřovali či vyjadřují. Zákon také zavedl Registr profesionálních lobbistů a lobbistických firem. Vyžaduje rovněž roční zprávu od veřejných činitelů, kteří v ní musí uvést svůj kontakt s lobbisty. V Maďarsku byla schválena zákonná úprava lobby v roce 2006. Pravidla regulace zahrnují povinnost lobbistů registrovat se, zákaz voleným politikům a státním úředníkům lobbovat a zavádí povinnost předkládat čtvrtletní zprávy o lobbistických aktivitách a to jak od lobbistů, tak i lobbovaných pro účely následné kontroly.

²⁰ Litva je také jedinou zemí, která má analýzu lobbingu (viz dále).

5. DATA O LOBBINGU

Hodnocení, popřípadě měření lobbingu se odehrává převážně pomocí tzv. měkkých dat²¹. Mezi subjekty zabývajícími se touto problematikou stojí na prvním místě agentura Donath-Burson-Marsteller²², která opakovaně provádí šetření měření efektivity lobbingu již od roku 2001. Hlavní metodou jsou dotazníková šetření, prováděná s využitím nejmodernějších metod²³. Výsledky těchto šetření byly publikovány v letech 2001, 2003, 2005 a 2009 s použitím vlastního dotazovacího internetového systému, který umožňuje okamžité vytváření dotazníků a distribuci personalizovaných osobních žádostí o účast v průzkumu²⁴.

Průzkum prováděný v roce 2001 šetřil pouze názory poslanců Evropského parlamentu na účinnost lobbování průmyslové lobby. Téměř 63 % členů Evropského parlamentu ji ohodnotilo jako efektivní, 37 % ji vnímalo opačně. Největším problémem je kvalita poskytovaných informací – jsou příliš povrchní na to, aby byly užitečné, zástupci průmyslové lobby nejsou schopni jasně pojmenovat priority a cíle. Tyto nedostatky se objevují i v šetřeních z roku 2003 a 2005. Výzkum z roku 2003 byl zaměřen na hodnocení komisařů a jejich názorů na efektivnost lobbování podle resortů.

Nejkomplexněji byl pojat výzkum z roku 2005, který hodnotil účinnost lobbování z pohledu Evropského parlamentu, Evropské komise i Rady ministrů. Nejdříve tyto tři instituce hodnotily efektivitu lobbingu zájmových skupin v rámci EU. Nejvíce efektivní, co se prosazování zájmů týče, jsou jednotlivé národní vlády²⁵. Průmyslová lobby a lobby nevládních organizací se na pomyslném žebříčku efektivnosti lobbingu

²¹ Měkká data označují skupinu dat obtížně měřitelných a uchopitelných za pomoci standardních postupů. Nejčastěji jsou zjišťována pomocí dotazníkového šetření, konzultací, rozhovorů, jsou spíše kvalitativního charakteru a popisují chování, vnímání nebo postoje. Odrážejí v sobě nejen minulé zkušenosti, ale také určitá očekávání do budoucnosti. Jejich přednost spočívá v tom, že jsou relativně rychle zjistitelná a mohou obsahovat minimální zpoždění (podrobněji viz Bajzíkova, Procházková, Vymětal a Žák, in Konkurenční schopnost České republiky 2008-2009, 2010).

²² Společnost Donath-Burson-Marsteller poskytuje služby v oblasti public relations a public affairs (veřejných záležitostí). Je součástí mezinárodní sítě poboček Burson-Marsteller. V oblasti hodnocení lobbingu spolupracovala v ČR se společností Factum Invenio s.r.o. – viz www.factum.cz.

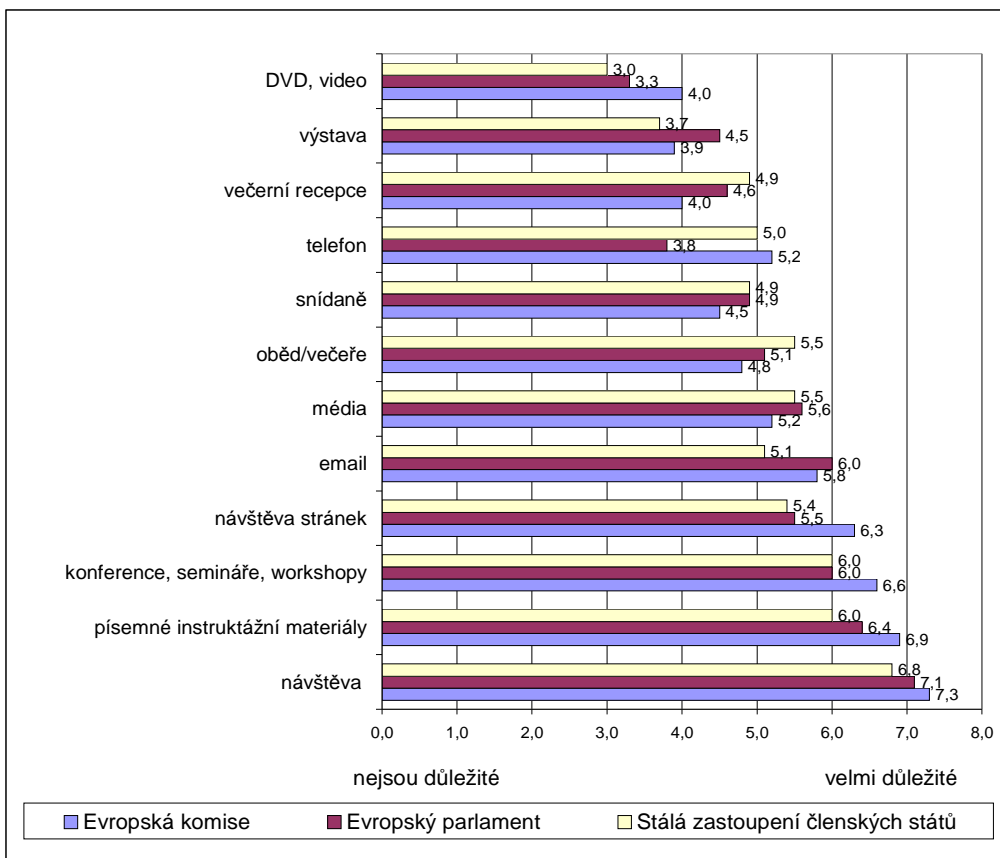
²³ Např. srov. HarrisInteractive – www.harrisInteractive.com/partner/methodology.asp.

²⁴ Získaná data jsou zpracována na platformě MS SQL Server, Lotus Notes a MS Access a vyhodnocena pomocí programu SPSS Base.

²⁵ Vlády můžeme považovat také za jednu ze zájmových skupin působících v rámci EU. Pozice jednotlivých států a formulování jejich zájmů zpravidla zpracovává hned několik koncepčních národních dokumentů. V příloze dvě je ukázka schématu pro strategii prosazování obchodně ekonomických zájmů ČR v EU.

nacházejí na stejné úrovni, ačkoli ve srovnání podle odvětví vede průmysl. Nevládní neziskové organizace si vedou lépe pouze v sektoru energie, spotřebního zboží, jídla a pití a služeb. Komise a Parlament považuje za úspěšnější v účinnosti lobbování nevládní neziskové organizace, v hodnocení členů Rady naopak nevládní neziskové organizace vůči průmyslové lobby ztrácejí. Za největší problém tyto tři instituce označily ne příliš dobře zpracované podkladové materiály, nevhodné načasování jejich lobbistického úsilí, neporozumění rozhodovacímu procesu EU a procedurálním otázkám, vyslání nevhodné osoby k jednání. Průmyslová lobby je navíc kritizována také za to, že její argumenty jsou dost často založené na národních pozicích, nevládní neziskové organizace zase za převažující emotivní pohnutky namísto předložení věcných argumentů. Pozitivně je naopak hodnocena nízká agresivita u obou skupin. To koresponduje se šetřením z roku 2001, kde pouze 13 % členů Parlamentu označilo za problém právě agresivitu. Písemné materiály a osobní kontakt patří podle Komise, Rady i Parlamentu k nejefektivnějším způsobům komunikace. U obou dvou způsobů sehrávají dobře zpracované a připravené podkladové materiály klíčovou roli. Obrázek 2 ukazuje hodnocení důležitosti jednotlivých zdrojů sledovaných subjektů.

Obrázek 2: Jakým nejlepším způsobem jsou informace sdělovány?

Pramen: Burson-Marsteller 2005, vlastní úprava.

Z hlediska ČR byl průzkum zajímavý i tím, že jeho část zabývající se názory politiků v ČR proběhla pod patronací společnosti Factum Invenio s.r.o.²⁶ a přinesla zajímavé rozdíly mezi ČR a EU. Naši politici se rozhodují spíše podle vlastních rešerší a podkladů z bezprostředního politického okolí, zatímco kolegové z EU uvádějí jako důležitý zdroj informací získaných od bruselských poslanců až na posledním místě. Čeští politici věří, že lobbisté mohou poskytovat i kvalifikované a podložené informace, ale jsou si vědomi jejich možné zkreslenosti. 73 % dotazovaných Čechů se domnívá, že lobbisté neposkytují neutrální informace – to je nejvíce ze všech zkoumaných zemí. Na druhé straně Češi příliš nespojují lobbying s korupcí. Pouze pětina tuzemských respondentů uvedla, že lobbisté používají neetické stimuly. Nejhuře v tomto ohledu dopadlo Řecko se 60 %, na druhém místě překvapivě Německo s 39 %. Brusel se svými evropskými institucemi v tomto ohledu exceloval – neetické praktiky tam lobbistům

²⁶ Celý text s názvem „Průvodce účinným lobbváním v ČR“ je ke stažení na www.factum.cz.

vyčítá jen 10 %. Zajímavé je rovněž zjištění, že u nás „něco jako etické lobbování“ skutečně existuje.

Poslední rozsáhlý mezinárodní průzkum o vnímání lobbingu z roku 2009 proběhl v evropských institucích a 15 členských zemích Evropské unie. Tohoto průzkumu se zúčastnili poslanci národních parlamentů (obou komor), poslanci Evropského parlamentu, vyšší státní úředníci národních států i institucí Evropské unie, a to z České republiky, Dánska, Finska, Francie, Nizozemska, Itálie, Maďarska, Německa, Norska²⁷, Polska, Rakouska, Řecka, Španělska, Švédska a Velké Británie. Průzkum ukázal, že lobbing je politiky a úředníky napříč Evropou stále chápán rozporuplně. Respondenti na jedné straně uznávají pozitivní aspekty lobbování, na straně druhé si všímají negativních stránek lobbování.

Za nejvíce pozitivní aspekt lobbování je považována jeho schopnost zdůraznit a zvýraznit místní či národní důležitost problému, což uvedla více jak polovina dotázaných. Druhým pozitivním aspektem je konstruktivní přístup při rozhodování o veřejných záležitostech a poskytování odborných znalostí – v průměru toto kladné hodnocení uvádí 48 % respondentů. Naopak negativní vnímání je spojeno zejména s nedostatkem transparentnosti činnosti zájmových skupin (57 % všech respondentů) či poskytováním zkreslených informací (55 %). Jako zásadní faktor celé problematiky lobbování se ukazuje požadavek transparentnosti.

Výzkum dále potvrdil, že jak na úrovni EU, tak v členských státech je preferován přímý lobbing, tedy osobní návštěva, ať už se jedná o návštěvu v kanceláři úředníka (50 %) či schůzku přímo „v terénu“²⁸ (41 %). Písemné instruktážní materiály jako dobrý způsob sdělování informací uvádí 35 % respondentů. Konference, semináře a workshopy jsou účinným prostředkem podle 28 % dotázaných, stejnému zájmu se těší i získávání informací z médií. E-maily, telefonní hovory a pracovní snídaně považuje za užitečné pouhá pětina dotázaných. Nejhůře jsou na tom informace na DVD/video (9 %), výstavy (11 %) a večerní recepce (12 %). V porovnání s čísly z roku 2005 je patrné, že se komunikační trendy v EU mezi institucemi a lobbyisty příliš nemění.

Druhým významným zdrojem hodnocení lobbingu jsou analýzy zpracováváné v rámci OECD²⁹, které se přibližně od roku 2005 zaměřovaly hlavně na zvyšování transparentnosti lobbování a to z hlediska registrace, povinnosti zveřejnit cíle a klienty a na zveřejňování pravidelných zpráv o lobbistických aktivitách. V roce 2007 byla pozornost mj. zaměřena na ty nové členské země EU, které řešily

²⁷ Ačkoli Norsko není členem EU, je od roku 1994 plně zapojeno do vnitřního trhu EU díky smlouvě o Evropském hospodářském prostoru.

²⁸ Z anglického *site visits* – schůzky přímo v místě, v terénu.

²⁹ Viz www.oecd.org/searchResult/.

regulaci lobbingu legislativní cestou³⁰ - Litvu, Maďarsko a Polsko. Výzkum OECD z roku 2009³¹ se zaměřil na postoj lobbistů k seberegulaci a k regulaci této profese v Evropě. Průzkumu se zúčastnilo 128 profesionálních lobbistů, 25 ekonomických zájmových skupin a 36 neziskových zájmových organizací. Průzkum nejdříve šetřil názory na kodexy chování pro lobbisty, potom se zaměřil na diskutabilní otázku, zda má být registrace lobbistů a zveřejňování informací o nich povinné a také se ptal na názory respondentů, kdo podle nich má regulaci lobbistů organizovat. Ukázalo se, že více jak 90 % dotázaných respektuje nějaký kodex chování, přičemž respondenti preferují etické kodexy sestavené profesionálními lobbistickými asociacemi (61 %) před kodexy, které nabízejí vlády (3,2 %), ostatní se hlásí ke svým vlastním kodexům. Rozdílné postoje mezi respondenty jsou ohledně smysluplnosti (užitečnosti) pokynů v kodexech: zatímco 68 % profesionálních lobbistů a 60 % korporátních lobbistů je s nimi spokojeno, neziskové organizace si myslí, že jsou užitečné jen z 36 %. Další řešenou problematikou je otázka transparentnosti lobby a s tím souvisí i několikaletá diskuse v EU ohledně registrů lobby, tj. zda mají být povinné či dobrovolné. 61 % všech dotázaných je pro povinnost se registrovat, 18 % naopak pro dobrovolnou registraci, 15 % zaujímá neutrální postoj. Další rozdíly v názorech přináší otázka, kdo má podle respondentů řídit – být zodpovědný za registraci – vláda, asociace profesionálních lobbistů nebo je nejlepší seberegulace? Ze všech dotázaných preferuje 44,4 % odpovědnost profesionálních lobbistických asociací, 33,3 % se domnívá, že by to měly být vlády a 12,2 % respondentů upřednostňuje seberegulaci. Zatím posledním publikovaným dokumentem OECD v oblasti lobbingu je shrnující text z ledna 2010 zveřejňující deset zásad pro lobbing³². Jakkoliv je text formulován jako desatero, lze jej poměrně jednoduše shrnout do dvou základních doporučení, která v konečných důsledcích volají po zvýšení kvality celkového institucionálního prostředí. Jak jinak lze nazvat snahy o zajištění rovných podmínek zohledňujících právní, politické a kulturní zvyklosti a ústavní principy ze strany státu, dohled nad transparentností včetně požadavku, že „lobbisté by měli splňovat standardy profesionality a transparentnosti a měli by se podílet na zodpovědnosti za podporu kultury transparentnosti a integrity v lobbování“³³. Z výše vedeného vyplývá jednoduchý dílčí závěr – legitimitu, transparentnost a čestnost lobbování lze spontánně zvyšovat vyšší kvalitou institucí, přičemž kvalitní institucionální podmínky vedou k vyšší roli osobní odpovědnosti lobbistů, k seberegulaci.

³⁰ Viz Legislation on Lobbying in Europe na www.oecd.org/searchResult/.

³¹ [http://www.ois.oecd.org/olis/2009doc.nsf/linkto/gov-pgc\(2009\)9](http://www.ois.oecd.org/olis/2009doc.nsf/linkto/gov-pgc(2009)9).

³² Transparency and Integrity in Lobbying, www.oecd.org/searchResult/.

³³ „The 10 Principles for Transparency and Integrity in Lobbying: A Good Governance Approach, www.oecd.org/searchResult/.

Kromě již zmiňovaných průzkumů Donath-Burson-Marsteller a OECD existuje i poměrně rozsáhlý článek o lobbingu v Litvě (viz Hrebenar et al., 2008), který je pro nás zajímavý zejména tím, že vychází z analýzy postkomunistické země, země s podobným historickým a institucionálním vývojem, a jeho závěry mohou (a asi mají) mít velice podobnou vypovídací schopnost o našem prostředí, naší realitě. Když ve stručnosti shrneme jeho výsledky, dospějeme k těmto základním poznatkům. Zaprvé, v lobbingu se projevují negativní pozůstatky z komunistické minulosti – nízký smysl pro politickou efektivitu a skutečnost, že zájmové skupiny byly uměle vytvořeny za komunismu vede k očekávání korupčního jednání. Za druhé, silné zájmové skupiny (business organizations) jsou při lobbingu efektivní díky rozsáhlým finančním zdrojům z minulosti a jsou založeny především na nepotismu a klientelismu. K taktikám a strategiím lobbování používaným v Litvě patří přímý kontakt se zákonodárci a byrokracií, využívání masmedií. Vedle přímých kontaktů jsou za nejefektivnější způsob lobbování pokládány úplatky. V závěru se konstatuje, že systém působení zájmových skupin v Litvě je nerozvinutý a nesofistikovaný, 93 % respondentů sice souhlasí s nutností regulace lobbingu, ale 86,2 % dotázaných se domnívá, že současná právní úprava je neefektivní, neboť je příliš restriktivní.

6. LOBBING, KORUPCE A HODNOCENÍ INSTITUCIONÁLNÍ KVALITY

Hodnocení institucionální kvality, které je lobbying nedílnou součástí, je v poslední době věnována značná pozornost. Kvalitní instituce umožňují občanům konat racionální a informovanou volbu v oblastech veřejných služeb, napomáhají formování hospodářské politiky, ale působí i na obecné společenské hodnoty, na morálku, občanskou odpovědnost. Přehled přístupů k hodnocení institucionální kvality jak v obecné rovině tak i v zaměření na jednotlivé institucionální segmenty v českých podmínkách dlouhodobě sleduje Centrum ekonomických studií VŠEM o.p.s.,³⁴ které současně provádí dlouhodobě analýzy vývoje institucionálních faktorů v zemích EU-27. Pro ilustraci kvality institucionálního prostředí jsme zvolili dva přístupy – obecné charakteristiky vycházejí z projektů Světové banky s názvem „Governance Matters“ a britský The Economist publikuje „Index demokracie“ a konkrétně hodnotí sklon jednotlivých zemí ke korupci, neboť je to právě korupčnost prostředí, která znehodnocuje pozitivní dopady lobbyingu. V následující analýze srovnáváme situaci v České republice, kde neexistuje regulace lobbyingu se zeměmi s regulovaným lobbyingem (Litva, Maďarsko a Polsko) a s průměrnou hodnotou ukazatelů za „staré“ členské země EU-15. Tam kde jsou údaje k dispozici, je do tabulek přidáno i Slovensko, kde se institucionální prostředí vyvíjelo dlouhodobě společně, tj. ve společném státě. Tabulka 1 ukazuje hodnocení kvality veřejné správy v porovnání mezi lety 1998 a 2008.

Tabulka 1 : Kvalita veřejné správy a její složky

	1998				2008						
	Polit. proces	Vládní politiky	Instit. vztahy	Průměr	Demokracie	Stabilita	Výkon. vlády	Regul. kvalita	Právní řád	Kontrola korupce	Průměr
EU-15	1,23	1,52	1,62	1,46	1,31	0,87	1,42	1,48	1,50	1,57	1,36
Česká republika	0,88	0,79	0,67	0,78	1,02	0,93	1,07	1,09	0,85	0,37	0,89
Litva	0,60	0,69	0,35	0,54	0,85	0,73	0,64	1,26	0,58	0,18	0,71
Maďarsko	1,04	0,97	0,75	0,92	1,00	0,59	0,66	1,26	0,82	0,55	0,81
Polsko	0,83	0,69	0,71	0,74	0,86	0,79	0,48	0,77	0,49	0,38	0,63
Slovensko	0,82	0,42	0,11	0,45	0,89	0,92	0,76	1,14	0,52	0,43	0,78

Poznámka: Údaje za rok 1998 jsou průměry příslušných dvojic dílčích ukazatelů. Údaje pro jednotlivé země a EU-15 jsou nevážené průměry. Výsledek v intervalu +2,5 (nejlepší) až -2,5 (nejhorší).

Pramen: World Bank – Databáze Governance Matters 2009.

³⁴ Viz Konkurenční schopnost České republiky 2008-2009. Praha, Linde 2010, s. 131–147.

Kvalita institucionálního prostředí všech sledovaných tranzitivních zemí, hodnocená jako prostý aritmetický průměr dílčích ukazatelů, ukazuje na zaostalost rozvoje tohoto prostředí ve srovnání s EU-15. Když se však zaměříme na vývoj, můžeme pozorovat dvě tendence – institucionální prostředí se zlepšilo ve sledovaném období pouze v ČR, Litvě a na Slovensku, v EU-15, Maďarsku a Polsku došlo ke zhoršení.

Hodnocení zemí podle indexu demokracie za rok 2008 ukazuje tabulka 2. Podle hodnoty indexu demokracie jsou země rozděleny do jedné ze čtyř skupin následovně: země s úplnou demokracií (index demokracie v intervalu 8,0 až 10,0), demokracie s vadami (flawed democracies, index demokracie 6,0-7,9), hybridní režimy (index demokracie v intervalu 4,0 až 5,9) a autoritativní režimy (index demokracie < 4,0).

Tabulka 2 : Index demokracie 2008

	Pořadí		Index demokracie	Výsledky podle kategorií				
	svět	EU-27		Volební proces a pluralita	Fungování vlády	Polit. spoluúčast	Polit. kultura	Občanské svobody
EU-15	8,71	9,69	8,50	7,37	8,50	9,47
Česká republika	19	11	8,19	9,58	7,14	6,67	8,13	9,41
Litva	42	22	7,36	9,58	5,71	6,11	6,25	9,12
Maďarsko	40	21	7,44	9,58	6,07	5,56	6,88	9,12
Polsko	45	24	7,30	9,58	6,07	6,11	5,63	9,12
Slovensko	44	23	7,73	9,58	7,14	6,11	5,00	8,82

Poznámka: 10,00 – nejlepší výsledek, 0,00 – nejhorší výsledek. Hodnoty EU-15, EU-27 jsou nevážené průměry a nezahrnují země, pro které nejsou dostupná data.

Pramen: EIU – Economist Intelligence Unit Democracy Index 2008, vlastní propočty.

Tato souhrnná hodnocení sice charakterizují celkovou institucionální kvalitu a bezesporu ovlivňují i transparentnost a legalitu lobbování, nedávají však konkrétní odpověď na přínosy regulace této činnosti. Nedává je ani detailnější pohled na dílčí složky, i když ty již mnohé napovídají. Všimněme si kategorie „Politická kultura“ u indexu demokracie a „Kontrola korupce“ u hodnocení kvality správy. Porovnání těchto subindexů ukazuje tabulka 3.

Tabulka 3: Hodnoty subindexů „Kontrola korupce“ a „Politická kultura“ v roce 2008

	Kontrola korupce	Pořadí	Politická kultura	Pořadí
EU-15	1,57	1.	8,50	1.
Česká republika	0,37	5.	8,13	2.
Litva	0,18	6.	6,25	4.
Maďarsko	0,55	2.	6,88	3.
Polsko	0,38	4.	5,63	5.
Slovensko	0,43	3.	5,00	6.

Pramen: Economist Intelligence Unit Democracy Index 2008; World Bank Databáze Governance Matters 2009, vlastní výpočty.

Srovnáním těchto dvou zdrojů se dostáváme k zajímavému a z hlediska transparentnosti politických procesů varovnému srovnání – kontrola korupce je ve sledovaných zemích EU-12 ve srovnání se zeměmi EU-15 výrazně horší, a to bez ohledu na to, jak je hodnocena politická kultura. Korupce a korupční prostředí tak tvoří asi nejvýraznější problém nejen v obecné, společenské rovině, ale i v oblasti lobbingu, neboť, jak již bylo uvedeno, požadavky na transparentnost a regulaci lobbingu jsou vedeny upřímnou snahou vymezit hranici mezi lobbingem a korupcí. Data o lobbingu, kterých není mnoho, se tedy pokusme doplnit daty o korupci³⁵ publikovanými společnostmi Transparency International na stejném vzorku zemí. Index vnímání korupce (Corruption Perception Index – CPI) porovnává země regulující lobbing s Českou republikou, popřípadě se Slovenskem (viz tabulka 4).

³⁵ Měření korupce se v první řadě zabývá Transparency International, která pravidelně od poloviny devadesátých let publikuje „Index vnímání korupce“, jenž je subjektivním odrazem názorů oslovených respondentů, a nově „Globální barometr korupce“, který je založen na průzkumu veřejného mínění (provádí zejména Gallupův ústav). Data o korupci přináší Indexy ekonomické svobody dvou institucí – Freedom House, kde korupce je řešena jen okrajově v rámci hodnocení politických práv a občanských svobod v dané zemi, a Heritage Foundation, kde korupce je řešena v rámci 10 svobod, podle kterých jsou země hodnoceny. Výchozími pro obě tato hodnocení jsou upravená data Transparency International. Samostatnými přístupy jsou „Index neprůhlednosti“ (Opacity Index) společnosti Kurzman Group, kde korupce je zahrnuta jako jedna z pěti komponent, které jsou pokládány za „negativní sociální kapitál“, a materiály Světové banky s názvem Governance Matters, kde korupce je zahrnuta v posledním ze tří hledisek hodnocení, tj. právní řád a kontrola korupce.

Tabulka 4: Index vnímání korupce (v závorce počet zemí)

	1997(52)	1998(85)	1999(99)	2000(90)	2001(91)	2002(102)	2003(133)	2004(146)	2005(159)	2006(163)	2007(180)	2008 (180)	2009 (180)
EU-15	7,6	7,6	7,6	7,6	7,5	7,6	7,7	7,7	7,7	7,7	7,6	7,5	7,3
Česká rep.	5,2	4,8	4,6	4,3	3,9	3,7	3,9	4,2	4,3	4,8	5,2	5,2	4,9
Litva	3,8	4,1	4,8	4,8	4,7	4,6	4,8	4,8	4,8	4,6	4,9
Maďarsko	5,2	5,0	5,2	5,2	5,3	4,9	4,8	4,8	5,0	5,2	5,3	5,1	5,1
Polsko	5,8	4,6	4,2	4,1	4,1	4,0	3,6	3,5	3,4	3,7	4,2	4,6	5,0
Slovensko	..	3,9	3,7	3,5	3,7	3,7	3,7	4,0	4,3	4,7	4,9	5,0	4,5

Poznámka: Korupce 0 = maximální, 10 = žádná. Pramen: Transparency International – CPI 2009.

Korupce je definovaná jako zneužití veřejné moci pro soukromý prospěch. Projevuje-li se v politickém procesu i soudním systému, je rovněž ekonomickým jevem. V ekonomické sféře především odráží neschopnost státu realizovat základní funkce, čímž oslabuje účinnost hospodářských politik, je tedy symptomem slabosti ekonomických struktur a institucí. Korupční prostředí snižuje důvěryhodnost země pro zahraniční investory, snižuje efektivnost využití zdrojů a tím i ekonomickou výkonnost³⁶. Dále odráží a současně prohlubuje morální úpadek společnosti. Korupčnost prostředí a korupční chování jsou podporovány nedostatečně jasným oddělením státu a trhu, veřejné a soukromé sféry, nadměrnou a nesystémovou regulací. Index CPI je konstruován z výsledků průzkumů třinácti nezávislých organizací. Za hraniční hodnotu je považována hodnota 5 bodů – pod touto hodnotou je korupce hodnocena jako vysloveně škodlivá. V porovnání s průměrem EU-15 je možno konstatovat, že korupce ve všech hodnocených zemích je výrazně vyšší a že se pohybuje na hranici pěti, pro kvalitu institucionálního prostředí hraničních bodů. Protikorupční opatření, do nichž regulace lobbingu spadá, se z tohoto pohledu jeví jako neúčinná.

³⁶ Z materiálů Transparency International, zejména z každoročních zpráv „Global Corruption Report“ lze vyčíst, že odhad poklesu CPI o jednotku snižuje HDP v rozmezí od 0,3 do 1,1 procentního bodu (více na www.transparency.org).

7. ZÁVĚR

Prosazování ekonomických a politických zájmů lobbováním představuje dnes jeden z velmi důležitých a sledovaných fenoménů ovlivňování vývoje společnosti. Společensky nejdůležitější se zdá vymezení nejasné hranice mezi legálním lobbováním a nelegální (společnosti škodící) korupcí. Lobbying představuje zcela legitimní formu ovlivňování rozhodovacích procesů ve společnosti, je zdrojem důležitých informací pro rozhodování a umožňuje občanům ovlivňovat chod společnosti nejen při volbách, ale i „uvnitř“ volebního cyklu. Úzká, mnohdy nepostřehnutelná hranice mezi lobbyingem a korupcí je vnímána orgány EU jako problém, který je nutno řešit. Snahy jak jednotlivých evropských institucí, tak i některých zemí o vymezení platných a kontrolovatelných podmínek pro lobbování vedou k formulování závazných pravidel regulace lobbyingu, k vytváření kodexů chování. Je to právě přístup některých nových členských zemí Evropské unie, které přijaly zákonnou úpravu lobbyingu, jenž sloužil k porovnání dopadů těchto opatření se situací v České republice, která regulační legislativu zatím nechválila. Vzhledem k tomu, že dat o lobbyingu je málo, a že se jedná převážně o data tzv. měkká, je hodnocení a měření rozšířeno na obecné charakteristiky institucionálního prostředí z dostupných zdrojů. Výsledkem srovnání je, že se potvrdila institucionální „nedostatečnost“ nových členských zemí oproti zemím EU-15 a nepotvrdil se (zatím?) dopad přijatých regulačních pravidel a zákonů.

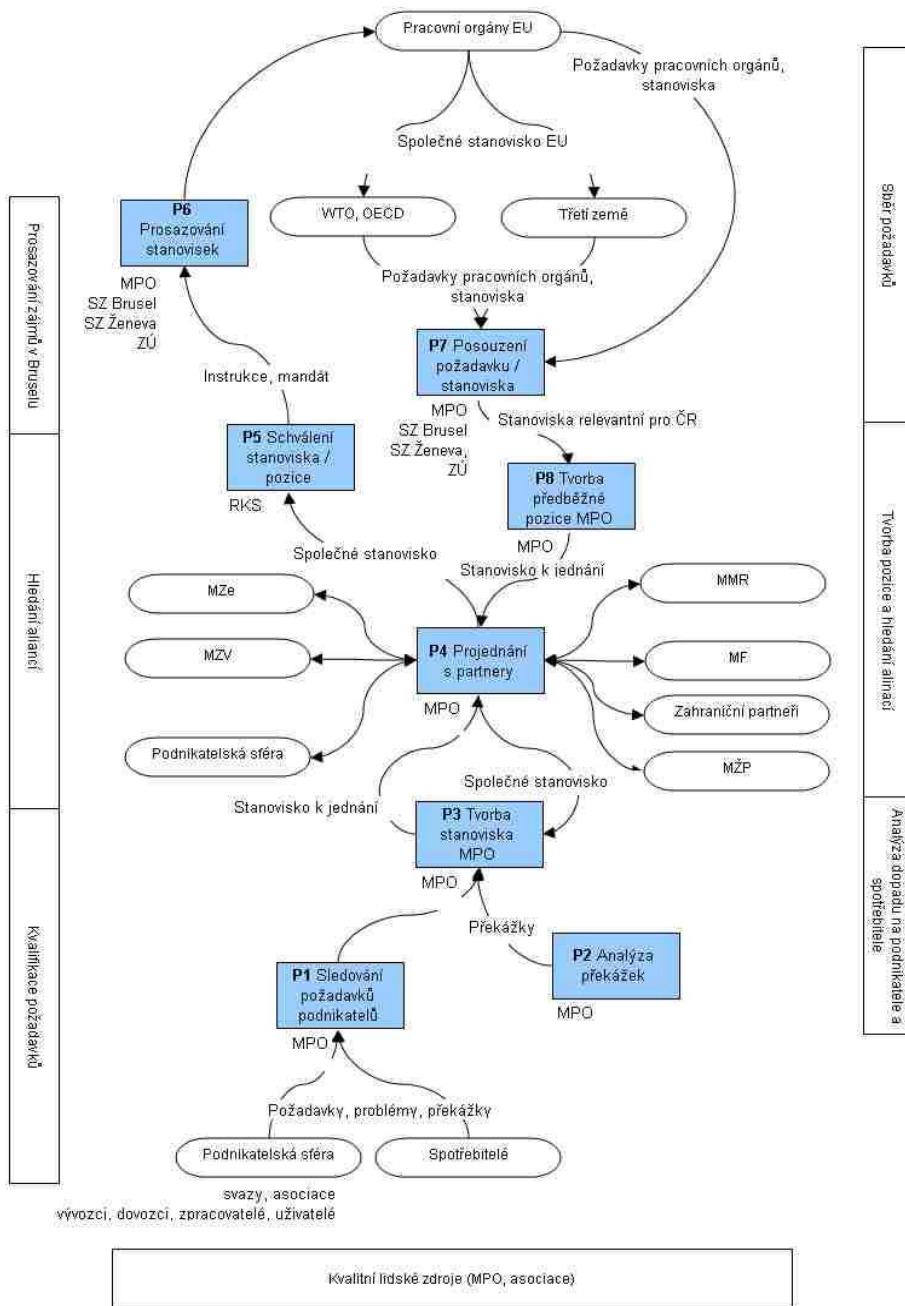
8. PŘÍLOHY

Příloha.1: Pravidla pro lobbování – které z následujících pravidel chování lobbisty a lobbování jsou podle respondentů důležité pro chod úřadu, v němž působí, či orgánů, jehož jsou členy (v %)

Princip	ano	ne	nevím
Lobbisté jsou povinni při svých stycích s poslanci, senátory či zastupiteli, úředníky a jinými zaměstnanci vždy jasně označit konkrétní subjekty, jejichž zájmy zastupují	89	6	5
Lobbisté se za všech okolností musí vyvarovat jakéhokoli jednání, kterým by získali informace nepoctivým způsobem	88	2	9
Lobbisté musí respektovat povinnost poslance, senátora či zastupitele zaznamenávat informace o jakékoliv finanční, personální nebo materiální podpoře, kterou mu v souvislosti s jeho politickou činností poskytuje třetí strana	87	2	11
V případě zaměstnávání bývalých pracovníků úřadu mají lobbisté za povinnost dodržovat ustanovení služebního řádu, která se týkají střetu zájmů	85	4	10
Než lobbista naváže smluvní vztah (např. pracovní poměr) s asistentem poslance, senátora či zastupitele, měl by mít předběžný souhlas od poslance či zastupitele, aby nemohlo dojít ke střetu zájmů	83	4	14
Lobbisté musí respektovat interní směrnice a nařízení zajišťující transparentnost finančních zájmů poslanců, senátorů či zastupitelů	82	6	12
Lobbisté nesmí poskytovat třetí straně za účelem zisku kopie dokumentů získaných z úřadu, kde politik působí	81	11	9
Lobbisté mají dodržovat předpisy týkající se práv a povinností bývalých poslanců či zastupitelů, např. ochranné lhůty	79	7	15
Lobbisté se nesmějí při jednání se třetí stranou odvolávat na jakékoli vztahy s úřadem či politickým orgánem, se kterým právě spolupracují a v němž působí	71	13	15
Lobbisté mají být registrováni ve veřejně přístupném rejstříku	52	24	24
Osoby, které chtějí často vstupovat do prostor daného úřadu, aby poskytovaly informace politikům, poslancům, senátorům či zastupitelům, musí být viditelně označeny, například prúkazem	44	38	18

Pramen: Factum Invenio 2005.

Příloha 2: Diagram přípravy stanovisek a prosazování zájmů

Pramen: www.businessinfo.cz .

9. POUŽITÁ LITERATURA

ALTER-EU 21. 3. 2007. *Press Release*. On-line (<http://www.alter-eu.org/en/news/2007/03/21/commission-proposal-voluntary-lobby-register-%E2%80%93-important-too-timid-step-towards-e>).

ALTER-EU 3. 5. 2006. *EU Fails to Develop Credible Transparency Rules*. On-line (<http://www.alter-eu.org/en/news/2006/05/03/eu-fails-develop-credible-transparency-rules>).

Amsterodamská smlouva. 1999. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

APAP, J. 1999. *Lobbying European Union Institutions. Strategies and Structures*. Association of Accredited Lobbyists to the European Parliament. On line. (<http://www.eulobby.net>).

AUSTEN-SMITH, D. 1987. *Interest Groups, Campaign Contributions, and Probabilistic Voting*, *Public Choice*, 54(2), pp. 123–139, January 1987.

AUSTEN-SMITH, D., WRIGHT, J. R. 1992. *Competitive Lobbying for a Legislator's Vote*. *Social Choice and Welfare*, 9(3), pp. 229-257, July 1992.

AUSTEN-SMITH, D. 1995. *Campaign Contributions and Acces.*, *The American Political Science Review*, 89(3), pp. 566–581, September 1995.

BAJZÍKOVÁ, A., PROCHÁZKOVÁ, J., VYMĚTAL, P., ŽÁK, M. 2010. *Institucionální kvalita*. In *Konkurenční schopnost České republiky 2008–2009*. Praha, Linde 2010, s. 99–152. ISBN 978-80-86131-87-0.

BAJZÍKOVÁ, A., PROCHÁZKOVÁ, J., VYMĚTAL, P., ŽÁK, M. 2010. *Institutional Quality*. In *The Competitiveness of the Czech Republic 2008–2009*. Praha, Linde 2010. ISBN 978-80-86131-89-4.

BERMAN, D. R. 1999. *State and Local Politics* (9th edition). Armonk, New York: M. E. Sharpe, 1999, s. 488. ISBN 0-7656-0421-3.

BOUWEN, P. 2001. *Corporate Lobbying in the European Union: Towards a Theory of Access*. *Florence, European University Institute, Department of Political and Social Sciences*, 2001, Working Paper No. 5, pp. 1–47.

BOUWEN, P. 2002. *A Comparative Study of Business Lobbying in the European Parliament, the European Commission and the Council of Ministers*: Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung Discussion Paper 02/7, 2002, pp. 41. http://www.mpifg.de/pu/mpifg_dp/dp02-7.pdf. ISBN 0944–2073.

BOUWEN, P. 2002. *Corporate Lobbying in the European Union: The Logic of Access*. *Journal of European Public Policy*, 2002, vol. 9, no. 3, pp. 365–390.

- BOUWEN, P.** 2004. The Logic of Access to the European Parliament.. *Journal of Common Market Studies*, 2004, vol. 42, No. 3, pp. 473–495.
- BROKL, L.** 1997. *Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky* (1. vyd.). Praha: Slon, 1997, s. 210. ISBN 80-85850-48-6.
- BUCHANAN, J. M., TULLOCK, G.** 1965. *The Calculus of Consent*. The University of Michigan Press, Ann Arbor. Paperbacks, 1965, pp. 330. ISBN 0-427-06100-3.
- CENTRUM VÝZKUMU KONKURENČNÍ SCHOPNOSTI ČESKÉ EKONOMIKY:** *Ročenka konkurenceschopnosti České republiky 2007–2008*. Praha: Linde 2009, s. 388. ISBN 978-80-86131-78-5.
- COM** (2000) 200. *Reforming the Commission - White Paper*. Vol. II: Action Plan. COM (2000) 200 final. Vol. II, 1 March 2000.
- COM** (2001) 428 final. *European Governance White Paper*. http://europa.eu/eur-lex/en/com/cnc/2001/com2001_0428en01.pdf.
- COM** (2002) 278. *Action Plan Simplifying and Improving the Regulatory Environment*. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0278en01.pdf.
- COM** (2002) 704 final. *Towards a Reinforced Culture of Consultation and Dialogue – General Principles and Minimum Standards for Consultation of Interested Parties by the Commission*. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0704en01.pdf.
- COM** (2006) 194. *Green Paper. European Transparency Initiative*. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0194en01.pdf.
- CORBETT, R., JACOBS, F., SHACKLETON, M.** 2000. *The European Parliament (4th edition)*. London: John Harper Publishing, pp.202, ISBN 0-415-24213-4.
- CRAWFORD, V., SOBEL, J.** 1982.: *Strategic Information Transmission*, *Econometrica* 50(6), pp. 1431–1451, November 1982.
- DALTROP, A.** 1986. *Politics and the European Community*. London: Longman, pp 212. , ISBN 9780582351882.
- DE SCHUTER, O.** 1995. *La fonction des groupes de pression dans la Communauté européenne*. *Courrier hebdomadaire du CRISP*, č. 1398–1399, pp. 53 v: Christophe Degryse, *Dictionnaire de l'Union européenne*, Brusel
- DOČKAL, V., et al.** 2006. *Česká politika v Evropské unii: Evropský integrační proces a zájmy České republiky* (1. vyd.). Brno : Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006. 216 s. ISBN 80-210-4076-9.

Economist Intelligence Unit Democracy Index 2008. EUI 2009. <http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf>).

EPACA 28. 10. 2005. *Letter to Vice-President Siim Kallas*. On-line. <http://www.epaca.org/policy/documents/kallas.pdf>.

EU Civil Contact Group Position Paper 29. 8. 2006. On-line. http://www.transportenvironment.org/docs/Publications/2006/2006-08_cscg_eti_contribution_part_i.pdf.

Euractiv 23. 8. 2007. *Kallas Defends Voluntary Lobbying Scheme in Face of Boycott*. <http://www.euractiv.com/en/pa/kallas-defends-voluntary-lobbying-scheme-face-boycott/article-166077>.

European Parliament. 12 February 2003. *Summary of Decisions of 12 February 2003*, Secretariat of the Bureau. The Conference of Presidents and the Quaestors.

European Parliament. 1996. *Report on the Amendment of Annex I of the Rules of Procedure Concerning Transparency and Members' Financial Interests*. Committee on the Rules of Procedure, the Verification of Credentials and Immunities, 30 May 1996 (A4-0177/96) Rapporteur: Jean-Thomas Nordmann.

European Parliament. 2002. *Question to the President Pursuant to Rule 28(2) of 28 May 2002*.

European Transparency Initiative. COM(2006) 1300 final; working document, Brussels http://www.ec.europa.eu/transparency/eti/docs/gp_en.pdf

European Parliament. 28 May 2003. *Note to Members of the Bureau*. The Secretary-General.

European Voice 30. 8. 2007. *Lobbying Needs Sensible Rules*. Vol. 13, No. 31.

European Voice 7. 2. 2008. *Commission Needs Lobbying Footprint, too*. <http://www.europeanvoice.com/archive/article.asp?id=29763>

European Commission. 1992. *An Open and Structured Dialogue between the Commission and Special Interest Groups*. Brussels. http://ec.europa.eu/civil_society/interest_groups/docs/v_en.pdf

European Commission. 2000. *Code of Good Administrative Behaviour*. Brussels. http://ec.europa.eu/civil_society/code/index_en.htm

European Commission. 2003. *Report from the Commission on European Governance*. http://ec.europa.eu/governance/docs/comm_rapport_en.pdf

FIALA, P. 1997. Funkce zájmových skupin v politickém systému České republiky. *Parlamentní zpravodaj*, 1997, č. 10/96, s. 525-528.

GARDNER, J. N. 1991. *Effective Lobbying in the European Community*. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publisher, pp 162. ISBN 90-6544-5269.

GALBRAITH, J. A. 2001. Guide to Effective Lobbying of the European Parliament, podzim 2001, Burson-Marsteller /BKSH and Wirthlin-Europe dostupný z : <http://www.bmbrussels.be>.

GALBRAITH, J. A. 2003. Guide to Effective Lobbying of the European Commission, jaro 2003, Burson-Marsteller /BKSH and Wirthlin-Europe dostupný z : <http://www.bmbrussels.be>.

GALBRAITH, J. A. 2005. Guide to Effective Lobbying of the European Institutions, jaro 2005, Burson-Marsteller /BKSH and Wirthlin-Europe. <http://www.bmbrussels.be>.

GALBRAITH, J. A. 2009. Guide to Effective Lobbying in Europe, podzim 2009, Burson-Marsteller /BKSH and Wirthlin-Europe. <http://www.bmbrussels.be>

GOEHRING, R. 2002. Interest Representation and Legitimacy in the European Union: The New Quest for Civil Society Formation. In: *Influence and Interests in the European Union: The New Politics of Persuasion and Advocacy*. Ed. A. Warleigh a J. Fairbrass. Europa Publication. London: Europa Publication.

GORNITZKA, A. SVERDRUP, U. 2008. *Who Are the Experts? The Informational Basis of EU Decision-making*. Oslo, Centre for European Studies, ARENA Working Paper 14/2008.

GRANT, W. 2000. Pressure Groups and the European Community: An Overview. In: KOM (2007) 127 – *Sdělení komise. Opatření vyvozená ze Zelené knihy „Evropská iniciativa pro transparentnost*. http://ec.europa.eu/civil_society/docs/com_2007_127_final_cs.pdf.

GRAZIANO, G. 2002. Je Brusel rájem pro lobbisty. *Současná Evropa a Česká republika*, 2002, č. 1, s. 13–34.

GREENWOOD, J. 1997. *Representing Interests in the European Union*. Hong Kong: MacMillan Press Ltd, pp. 312, ISBN 978-0312172886.

GREENWOOD, J. 1998. *Regulating Lobbying in the European Union*. *Parliamentary Affairs*, Vol. 51, No. 4, pp. 587–599.

GREENWOOD, J. 2003. *Interest Representation in the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 310, ISBN 0333995716.

GREENWOOD, J., GROTE, J. R., RONIT, K. 1994. Introduction: Organized Interests and the transnational dimension. In: *Organized Interests and the European Community*. Ed. J. Greenwood, J. R. Grote a K. Ronit. London: SAGE, pp. 282, ISBN 0803987013.

GREGOROVÁ, L., ŽÁK, M. 2007. *Byrokratická bariéra kvality regulace? Na podkladě analýzy institucionální kvality zemí EU-0032-3233*, 2008.

GREGOROVÁ, L., ŽÁK, M. 2007. Faktory a důsledky korupce. In: Kadeřábková a kol.: *Růst, stabilita a konkurenceschopnost III*. Praha, Linde 2007, s. 199–218. ISBN 978-80-86131-71-9.

GROSSMAN, G. M., HELPMAN, E. 2001. *Special Interest Politics*. Cambridge, MA, MIT Press, pp. 380, ISBN 0-262-07230-0.

GUÉGUEN, D. 2007. *European Lobbying*. Brussels: Europolitics, pp.144, ISBN : 978-2-930409-06-1

HOLMAN, C. 2008. Lobbying Reform in the United States and the European Union: Progress on Continents. *Allacademic* [online]. 2008 [cit. 2008-11-25], s. 1-41. Working Paper prezentovaný na výroční konferenci the APSA 2008 Annual Meeting, Hynes Convention Center.

HREBENAR, R.J., McBETH, C.H., MORGAN, B.: Interests and Lobbying in Lithuania : A Spectrum of Development. *Journal of Public Affairs* 2008, No. 8, pp. 51–65.

CHARRAD, K. 2005. *Lobbying the European Union*. Mnichov 2005, Westfälische Wilhelms-Universität, WP No, pp. 1–24.

JACHTENFUCHS, M., KOHLER-KOCH, B. 2004. Governance and Institutional Development. In: *European Integration Theory*. Eds. A. Wiener, T. Diez. Oxford: Oxford University Press, 2004, pp. 306, ISBN 978-0199252480.

JANDA, K., BERRY, J.M., GOLDMAN, J. 1989. *The Challenge of Democracy: Government in America* (2nd edition). Houghton: Mifflin Company, 1989, pp. 738. ISBN 0-395-43292-8.

JIRÁKOVÁ, E., ŽÁK, M. 2005. Barometr korupce ukazuje: Nad Českou republikou dlouhodobě zataženo. *Bulletin CES VŠEM*, 2005, č. 2, s. 2–3. ISSN 1801-1578.

KADERÁBKOVÁ, A., SPĚVÁČEK, V., ŽÁK, M.: *Růst, stabilita a konkurenceschopnost: aktuální problémy české ekonomiky na cestě do EU*. Praha: Linde 2003, s. 329. ISBN 80-86131-35-1.

KADERÁBKOVÁ, A., SPĚVÁČEK, V., ŽÁK, M.: *Růst, stabilita, konkurenceschopnost II. Aktuální problémy české ekonomiky při vstupu do EU*. Praha: Linde 2004, s. 383. ISBN 80-86131-49-1.

KOHLER-KOCH, B. 1997. *Organized Interests in the EC and the European Parliament*. European Integration Online Paper. Vol.1, No. 9. <http://eiop.or.at/eiop/texte/1997-009a.htm>.

KOHLER-KOCH, B., QUITTKAT, CH. 1999: „*Intermediation of Interests in the European Union*. Arbeitspapiere-Mannheimer Zentrum

für Europäische Sozialforschung. Mannheim, Nr. 9, 1999, ISSN 1437-8574.

LABOUTKOVÁ, Š., ŽÁK, M. 1996. *Zájmové skupiny, lobbying. Národní hospodářství*, 1996, č. 9-12, s. 32-35, ISSN 0862-7037

LABOUTKOVÁ, Š., VAŠÍČEK, B. 2003. In: *Růst, stabilita a konkurenceschopnost: aktuální problémy české ekonomiky na cestě do EU*. Eds.: Kadeřábková, A., Spěváček, V., Žák, M. Praha: Linde, 2003, s. 67–96.

LABOUTKOVÁ, Š. 2008. EU Institutions and Interest Groups: the Potential for Conflict? *Acta Academica Karviniensia*, 2008, č. 2, s. 119–131 (Vydavatel Slezská univerzita v Opavě).

LABOUTKOVÁ, Š. 2009. The Establishment of NGOs as One Growing Part of Developing Interest Groups in the Czech Republic. *E + M Ekonomie a Management*, 2009, roč. 12, č. 1, s. 14–30 (vydává Technická univerzita v Liberci) (a).

LABOUTKOVÁ, Š. 2009. *Prosazování zájmů v EU: Národní a specifické zájmy jako legitimní prostředek ovlivňující tvorbu a rozhodovací procesy hospodářské politiky v Evropské unii*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky (NÚJH), 2009, pp.112 . ISBN 9788086729534 (b).

LABOUTKOVÁ, Š., ŽÁK, M. 2009 Lobbování v Evropské unii. In: *Podnikanie-inovácie-spoločnosť, recenzovaný zborník*. Prešov: International Scholl of Management Slovakia, 2009, s. 367–372. ISBN 9788089372164.

LEVY, G., RAZIN, R. 2007: *On The Limits of Communication in Multidimensional Cheap Talk: A Comment*. *Econometrica*, 75(3), pp. 885–893, May 2007.

Lobbying in the European Union: Current Rules and Practices. 2003. European Parliament. Directorate General for Research. Working Paper. 04-2003.

Lobbying Needs Sensible Rules. *European Voice*, 30. 8. 2007.

MAZEY, S., RICHARDSON, J. 1994. The Commission and the Lobby. In: *The European Commission*. Eds. Edwards, G., Spence, D. London: Cartermill, pp. 256. ISBN 978-1561590780.

MAZEY, S., RICHARDSON, J. 1996. The Logic of Organization: Interest Groups. In: *European Union. Power and Policy-making*. Ed. Richardson, J. London: Routledge, pp. 300. ISBN 0 415 12916 8.

MAZEY, S., RICHARDSON, J. 1999. Interests. In: *Developments in the European Union*. Eds. Cram, L., Dinan, D., Nugent, N. New York: St. Martin's Press, pp. 398. ISBN 978-0312225339.

MAZEY, S., RICHARDSON, J. 2000 (eds.). *Lobbying in the European Community*. New York: Oxford University Press, pp. 280. ISBN 0-19-827789-X

MAZEY, S., RICHARDSON, J. 2001. „Interest Groups and EU Policy Making: Organizational Logic and Venue Shopping. In: *European Union: Power and policy-making*. Ed. Richardson, J. London: Routledge. s. 217–237. ISBN 0 415 12916 8.

MAZEY, S., RICHARDSON, J. 2006. „Interest groups and policy making: organizational logic and venue shopping.” In: *European Union. Power and policy-making*. Ed. Richardson, J. Abingdon: Routledge, pp. 300. ISBN 0 415 12916 8.

McGRATH, C. 2002. Comparative Lobbying Practices. Washington, London, Brussels. *Allacademic [online]*. 2002 s. 1-27. Working Paper prezentovaný na výroční konferenci the American Political Science Association, Boston Marriott Copley Place, Sheraton Boston & Hynes Convention Center, Boston, Massachusetts.

http://www.allacademic.com/meta/p66153_index.html .

McGRATH, C. 2008. The Development and Regulation of Lobbying in the New Member States of the European Union. *Journal of Public Affairs*. 2008, No. 8, pp. 15–32. <http://interscience.wiley.com>.

MEMO/07/110 The European Transparency Initiative: Frequently Asked Questions. Brussels, 21. 3. 2007.

<http://www.oecd.org/dataoecd/44/63/38947916.pdf>

MITCHELL, W.C., MUNGER, M.C.1991. “Economic Models of Interest Groups: An Introductory Survey”, *American Journal of Political Science*, 1991, vol. 35, issue 2, pp. 512-546.

MUELLER, D. C. 2003: *Public Choice III*. Cambridge: Cambridge University Press (3rd edition), pp. 788, ISBN 0-521-89475-1.

OECD. 2009. *Lobbyist, Government and Public Trust: Promoting Integrity by Self-regulation*. [online]. 1st ed. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2009.

GOV/PGC/GF(2009)9. 40th session of the Public Governance Committee, 22.-23. October 2009 [cit. 2009-11-16].

[http://www.oalis.oecd.org/oalis/2009doc.nsf/LinkTo/NT000068BE/\\$FILE/JT03271513.PDF](http://www.oalis.oecd.org/oalis/2009doc.nsf/LinkTo/NT000068BE/$FILE/JT03271513.PDF).

OLSON, M. 2000. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups* (18th compl. edition). Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000, pp. 186. ISBN 0674537513.

PAGE, E. C. 1997. *People Who Run Europe*. Oxford: Clarendon Press, pp. 192. ISBN 978-0198280798.

PERSSON, T., TABELLINI, G. 2000. *Political Economics: Explaining Public Policy*, Cambridge, MA: The MIT Press, pp.553. ISBN 0-262-16195-8.

PITROVÁ, M., GALA, A. 2008. Regulace procesu prosazování zájmů v EU : lobbying v evropských institucích. *Politický časopis*. 2008, roč. 15, č. 2, s. 103–129.

POTTERS, J., SLOOF, R., VAN WINDEN, F. 1997. *Campaign Expenditures, Contributions and Direct Endorsements: The Strategic Use of Information and Money to Influence Voter Behavior*, *European Journal of Political Economy*, 1997, 13(1), pp. 1–31.

PRAT, A. 2002. *Campaign Advertising and Voter Welfare*, *The Review of Economic Studies*, 2002, 69(4), pp. 999–1017.

Průvodce lobbváním v ČR. 2005. <http://www.factum.cz/tz134.html>.

RAMSAY, A. 2004. *Eurojargon. A Dictionary of European Union*. Somerset: Haynes, pp. 260. ISBN 978-1579582746.

Report de Marc Galle Travaux relatifs á un projet de reglementation du lobbying européen. 8 Octobre 1992. Parlément Européen.

Report on Lobbying in the European Parliament. 1996. Committee on the Rules of Procedure, the Verification of Credentials and Immunities, 12 June 1996 (A4-0200/96) Rapporteur: Glyn Ford.

Report on Lobbying in the European Parliament. 1995. Committee on the Rules of Procedure, the Verification of Credentials and Immunities, 27 September 1995 (A4-0217/95) Rapporteur: Glyn Ford.

Report on the Code of Conduct Governing Lobbyists. 1997. Committee on the Rules of Procedure, the Verification of Credentials and Immunities, 21 March 1997 (A4-0107/97) Rapporteur: Glyn Ford.

RESCHOVÁ, J. 2002. Úvodem o lobbvání a lobbistech. *Současná Evropa a Česká republika*, 2002, č. 1, s. 3–12.

REYNOLDS, K. M., LIEBMAN, B. H. H. 2004: *The Returns from Rent-Seeking: Campaign Contributions, Firm Subsidies and the Byrd Amendment*. September 2004, <http://ssrn.com/abstract=576144>.

Rules Governing the Establishment of Intergroups. 16 December 1999. Decision of the Conference of Presidents, 16 December 1999 consolidated on 3 May 2004.

RŮŽIČKA, J. 2005. Lobbying ve Spojených státech. Praha: IPEK 2005. online: <http://www.ipek.cz/projekty/lobbying-ve-spojonych-statech/>

RYCHETNÍK, L. 2003. Regulace lobbvání ve Velké Británii.*in Lobbyismus versus korupce*. Praha: IPEK 2003, s. 13–24.

SAURUGGER, S. 2003. Les groupes d'intérêt entre démocratie associative et mécanismes de contrôle. *Raisons Politiques*, 2003, č. 10, s. 151–169 (a).

SAURUGGER, S. 2003. Continuités et transformations des modes de représentation dans l'Union européenne », dans Sabine Saurugger (dir), *Les modes de représentation dans l'Union européenne*. Paris: l'Harmattan, 2003, s. 13-36 (b).

SEAP 28. 7. 2006. SEAP views on the European Transparency Initiative Green Paper. On line.

<http://www.euractiv.com/en/pa/transparency-initiative/article-140650>

SEC (2005)1300. Communication to the Commission. Proposing the Launch of a European Transparency Initiative.

http://ec.europa.eu/commission_barroso/kallas/doc/etik-communication_en.pdf.

SEC (2005) 1300 final. European Transparency International, working dokument, Brussels. On line:

http://ec.europa.eu/transparency/eti/index_en.htm.

SHANK, A.1993: *American Politics, Policies and Priorities* (6th edition). State University of New York, Geneseo, 1993, pp. 141–181:

SCHABER, T. 1998. The Regulation of Lobbying at the European Parliament: the Quest for Transparency. In: *Lobbying, Pluralism and European Integration*. Eds. Claeys, P. H., Gobin, C., Winand, P. 1998. Brussels: European Interuniversity Press, pp. 455. ISBN 978-9052018034.

SCHMITTER, C. P. 2004. Neo – Neofunctionalism. In: *European Integration Theory*. Eds. Wiener, A., Diez, T. Oxford: Oxford University Press, pp. 306. ISBN 978-0199252480.

SCHOUT, A. The Presidency as Juggler: *Managing Conflicting Expectations*. *EIPASCOPE*, 1998, No. 2, pp. 1–9.

Smlouva z Nice. Treaty of Nice. Official Journal of the European Communities, C 80, Volume 44, 10 March 2001.

http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/nice_treaty_en.pdf (ověřeno 20. 7. 2007).

Social Economy and Law Journal. European Foundation Centre. (<http://www.efc.be/cgi-bin/articlepublisher.pl?filename=HR-SE-10-99-24.html>)

SOJKA, M., a kol. 2000. *Dějiny ekonomických teorií* (1. vyd.). Praha: Karolinum, 2000, s. 298. ISBN 80-7184-991-X.

SPĚVÁČEK, V. a kol.: *Transformace české ekonomiky. Politické, ekonomické a sociální aspekty*. Praha, Linde 2002, s. 525. ISBN 80-86131-32-7.

SQUIRE, P., et al. 2005. *Dynamics of Democracy* (4th edition). Atomic Dog Publishing, 2005, Ohio 2005, pp. 768. ISBN 978-1592602124.

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Zelená kniha o evropské iniciativě pro transparentnost. Úřední věstník EU 30. 12. 2006. (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/110&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>)

STEVENS, A., STEVENS, H. 2001. *Brussels Bureaucrats?* Houndmills: Palgrave, pp. 304. ISBN 9780333604892.

STRATMANN, T. 1992. *Are Contributors Rational? Untangling Strategies of Political Action Committees, The Journal of Political Economy*, 1992, 100(3), pp. 647–664.

VAN SCHENDELEN, R. 2002. *Machiavelli in Brussels*. Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 384. ISBN 978-9053567661

VAN SCHENDELEN, R. 2004. *Jak lobbovat v Evropské unii, aneb Machiavelli v Bruselu*. Brno: Barrister & Principal, s. 350. ISBN-80-86598-75-6.

VAN SCHENDELEN, R., SCULLY R. (Eds). 2004. *The Unseen Hand. Unelected EU Legislator*. London: Frank Cass, pp. 140. ISBN-978-0714684451

VYMĚTAL, P. 2003. Korupce. *Politologická revue*, 2003, č. 3, s. 3–33.

VYMĚTAL, P., ŽÁK, M. 2005. InSTITUTE a výkonnost. *Politická ekonomie*, 2005, č. 4, s. 545–566.

VYMĚTAL, P., ŽÁK, M. 2007. Teoretická východiska hodnocení institucionální kvality zemí. In *Zvyšování konkurenceschopnosti aneb Nové výzvy pro rozvoj regionů, států a mezinárodních trhů*. Ostrava, VŠB-TU 2007, s. 180–187. ISBN 978-80-248-1457-5.

VYMĚTAL, P., ŽÁK, M. 2007. Vývoj institucí a ekonomická výkonnost. *WP CES VŠEM*, 2005, č. 3, s. 29. ISSN 1801-2728.

VYMĚTAL, P., ŽÁK, M. 2009. Mimo hlavní proud (Out of the Mainstream). *Politická ekonomie*, 2009, č. 6, s. 851–857.

WEF – Global Competitiveness Report 2009-2010. World Economic Forum. www.weforum.org.

WESTLAKE, M. 1995. *The Council of the European Union*. London: Cartermill. Zpravodaj odborové platformy NNO 11. 5. 2006. On-line: (<http://www.zelenykruh.cz/cz/?cislo=124>).

WOLL, C. 2006. Lobbying in the European Union : From sui generis to Comparative Perspective. *Journal of European Public Polic*, 2006, vol. 13, No. 3, pp. 456–469.

WOLL, C. 2006. Trade Policy Lobbying in the EU : Who Captures Whom ? *MPIfG Discussion Paper* [online]. 2006, vol. 06/7 [cit. 2007-03-20], s. 1–34.

World Bank *Governance Matters 2009 Database* www.worldbank.org

World Bank – *Doing Business 2010*. www.worldbank.org.

ŽÁK, M. 2000. Problém PRINCIPAL - AGENT v hospodářské politice. Praha, VŠE 2000.

ŽÁK, M. 2005. Kvalita správy – hodnocení a měření. *WP CES VŠEM*, 2005, č. 13, s. 42. ISSN 1801-2728.

ŽÁK, M. 2005. Institucionální aspekty nové komparativní ekonomie (analýza postavení ČR v rámci EU). In *Hospodářská politika nových členských zemí EU* (sborník z konference), Ostrava, VŠB-TUO 2005, s. 559–567.

ŽÁK, M. 2006. Institucionální kvalita a konkurenceschopnost (postavení ČR v EU). In *Firma a konkurenční prostředí* (sborník z konference), 2006, s. 216–235. ISBN 80-7302-120-X.

ŽÁK, M. 2007. Unikátní průzkum vnímání korupce. *Bulletin CES VŠEM*, 2007, č. 12, s. 5–6. ISSN 1801-1578.

ŽÁK, M. 2007. Vztah institucionální kvality a výkonnosti. In: Kadeřábková, A. a kol.: *Růst, stabilita a konkurenceschopnost III*. Praha, Linde 2007, s. 181-1978. ISBN 978-80-86131-71-9.